

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Pavlína Hanslíková

Učitelství společenských věd na 2. stupni a na SŠ - geografie

**Konflikt o Náhorní Karabach v kontextu arménsko-
ázerbájdžánských vztahů**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 20.4.2017

.....

Pavčina Hanslíková

Poděkování:

Děkuji Mgr. Davidu Hamplovi Ph.D. za odborné vedení diplomové práce a za cenné podněty a rady při vypracování práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Teorie konfliktu	8
1.1 Konflikt	8
1.2 Etnická skupina, etnikum, etnicita	12
1.3 Národ.....	13
1.3.1 Arméni.....	14
1.3.2 Ázerbájdžánci	14
2 Politicko-geografická charakteristika	16
2.1 Náhorní Karabach	16
2.1.1 Fyzicko-geografická charakteristika	16
2.1.2 Socio-ekonomická charakteristika.....	17
2.2 Ázerbájdžán.....	21
2.2.1 Fyzicko-geografická charakteristika	21
2.2.2 Socio-ekonomická charakteristika.....	22
2.3 Arménie.....	27
2.3.1 Fyzicko-geografická charakteristika	27
2.3.2 Socio-ekonomická charakteristika.....	28
3 Historické souvislosti.....	35
3. 1 Historický vznik Arménie	35
3. 2 Historický vznik Ázerbájdžánu.....	35
3.3 Dějiny oblasti Náhorního Karabachu.....	36
3. 4 Historické události, které vedly ke konfliktu	36
4 Průběh konfliktu o Náhorní Karabach	41
4. 1 Průběh ozbrojeného konfliktu	41
4.2 Situace po podepsání mírové dohody a modely řešení	52
4. 3 Modely řešení konfliktu	53

4.3.1	Výměna území.....	54
4.3.2	Plán společné suverenity	54
4.3.3	Kyperský model.....	55
4.3.4	Fázový přístup	55
4.3.5	Balíkový přístup	55
4.3.6	Vojenské řešení	56
4.4	Vliv mocností na konflikt.....	58
4.4.1	Rusko.....	58
4.4.2	Spojené státy americké	59
4.4.3	Turecko.....	60
4.4.4	Írán.....	60
5	Současný vývoj.....	62
5.1	Vývoj a následky konfliktu na počátku 21. století.....	62
5.2	Aktuální stav	66
5.3	Analýza konfliktu.....	68
6	Pedagogická aplikace.....	71
6.1	Mezipředmětové vztahy	71
5.2	Průřezová témata	72
5.3	Občanská výchova, Základy společenských věd	73
5.3.1	Návrh hodiny.....	74
	Závěr	79
	Seznam zkratk	80
	Prameny a literatura	81
	Elektronické zdroje	82
	Přílohy	
	Anotace	

Úvod

Cílem diplomové práce je analýza konfliktu o Náhorní Karabach v kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů. Pozornost je věnována politickým systémům zainteresovaných států a historickým milníkům, které jsou důsledkem propuknutí ozbrojeného konfliktu. Hlavní část se zabývá popisem konfliktu o Náhorní Karabach, jeho vývojem po podepsání příměří a jeho dalším možným řešením. Závěrečná část shrnuje aktuální dění v konfliktní oblasti a nastiňuje jeho další možný vývoj.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola se zaměřuje na teoretické vysvětlení konfliktu, etnika, etnické skupiny, etnicitu, národnosti, které nám slouží pro lepší pochopení problému a analýzu. Druhá kapitola - politicko-geografická charakteristika - popisuje základní informace s důrazem na politický režim Arménie, Ázerbájdžánu a oblasti Náhorního Karabachu. Třetí kapitola se věnuje historickým souvislostem a důvodům, které vedly k ozbrojenému konfliktu. Čtvrtá kapitola popisuje průběh konfliktu a jeho možné modely řešení. Zmíněny jsou zde i velmoci, které mají v rámci ukončení konfliktu velký význam. Pátá kapitola se věnuje důsledkům konfliktu od roku 2000 a popisuje také aktuální stav. V závěru páté kapitoly je zde analyzován konflikt podle stádií Waisové a nastíněna možná budoucí prognóza. Poslední kapitola se věnuje zařazení tématu Konflikt o Náhorní Karabach na základní školy a gymnázia a je zde vytvořen návrh hodiny. Rozepsány jsou zde i mezipředmětové vztahy a možné uplatnění v rámci průřezových témat.

V práci jsou použity teoretické vědecké metody. Je zde zastoupena metoda diachronní komparace, která srovnává shody a rozdíly v poznacích různých autorů. Tato metoda je užita při srovnání politických režimů. Využita je i metoda analýzy, jejímž cílem je rozbor konfliktu, který se odehrál převážně v oblasti Náhorního Karabachu.

V českém prostředí se tématu Jižního Kavkazu se zaměřením na Náhorní Karabach věnuje Tomáš Šmíd, který podrobně zpracoval průběh konfliktu. Mezi další autory lze zařadit Michaela Romancova a Vincenta Kopečka. Z teoretického hlediska se na teorii konfliktu v České republice specializuje Filip Tesař a Šárka Waisová. Z tohoto souhrnu lze usuzovat, že v českém prostředí je stále mnoho možností zkoumání konfliktu o Náhorní Karabach v kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů. Z mezinárodního hlediska je velká pozornost věnována arménské historii, které se věnuje autorka Anna Elizabeth Redgate a ázerbájdžánské historie se věnuje Miroslav Diviš, či Jurij Igorevi

Sigov. Velká část historických knih, které se zabývají historií jednoho z těchto národů, je výrazně nakloněna k jedné z těchto národností vzhledem k průběhu konfliktu Náhorního Karabachu, a proto je důležité je brát s rezervou. Velmi nestranně je napsána kniha autora Thomase de Walla s názvem Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války.

1 Teorie konfliktu

Celou historii lidstva provázely konflikty. Pro lepší orientaci v konfliktu o Náhorní Karabach je důležité nastínit základní teoretická specifika konfliktů. Kapitola se také zabývá charakteristikou a rozdíly mezi základními terminologickými termíny, jako je etnická skupina, etnikum, etnicita a národ.

1.1 Konflikt

Mezi konflikty v minulosti a v dnešní době můžeme nalézt značné rozdíly. V minulosti zasáhly boje jen určitou skupinu populace, v dnešní době mají mnohem větší vliv na skupiny civilistů. Díky technologickému pokroku se zvýšila i finanční náročnost udržení konfliktu s dlouhotrvajícím neznámým výsledkem - výhry, či prohry. K výrazné změně řešení konfliktů došlo na počátku 19. století, kdy postupně začalo docházet k mírovým řešením sporů pomocí nalezení kompromisu pro obě dvě strany. Dalším přelomem pro řešení konfliktů se stala první polovina 20. století. Dopad světových válek vyvolal diskuzi o možné prevenci případných dalších střetů. Jednou z prvních fungujících organizací se stala Organizace spojených národů (OSN) v roce 1945, jejímž hlavním cílem je udržení míru.¹

Slovo konflikt je odvozeno z latinského slova *conflictio*, které lze přeložit jako narážet nebo udeřit. Podle Tesaře lze rozlišit tři základní druhy mezilidských interakcí: spolupráce, soutěž a konflikt. Konflikt se dá zjednodušeně vysvětlit jako pranice nebo srážka s někým. Ke konfliktu dochází, pokud jedna ze stran hodnotí pravidla jako nespravedlivá. Hlavním cílem konfliktu je eliminace protivníka.²

Přesnou definici konfliktu - jako u jiných sociologických kategorií - nelze přesně vyjádřit. Například podle Tesaře, jak je zmiňováno výše, se soutěž od konfliktu odlišuje, i když z ní v dané míře vychází. Simmel například soutěž považuje za nepřímý konflikt, protože obě strany usilují o stejnou hodnotu, která v danou chvíli nepatří žádné straně. Podle Kriesberga je konflikt něčím jiným než soutěž, z toho důvodů, že soutěž nemusí být oběma stranami uvědomována, ale konflikt je vždy uvědomován konfliktními stranami. Vymezení konfliktu je tedy velmi problematické.³

V rámci konfliktu o Náhorní Karabach je důležité zmínit i spojení - etnický konflikt. Etnický konflikt primárně vychází ze soutěže, kdy soutěží dvě strany o ovládnutí území, pracovní příležitosti a jiné. Pokud se jedná o etnický konflikt, je důležité zdůraznit,

¹ WAISOVÁ, Šárka: *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 17-20

² TESAR, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 26

³ ZNEBEJÁNEK, František: *Sociologie konfliktu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2015, s. 13-15

že zde není hodnocen jedinec jako individuum, ale jako zástupce příslušné etnické skupiny. Hybatelem konfliktů může být několik například nedostatkové zboží, území, strach, změna politického režimu, rozpad státu, zrovnoprávnění etnické skupiny. Etnické konflikty bývají ve větší míře vnitřní, tedy probíhající uvnitř jednoho státu.⁴ Tyto konflikty jsou také většinou násilnější než ostatní konflikty, protože je pohání touha po sebeurčení. Tento typ konfliktu je obavou společnosti, protože většina světových států není etnicky homogenní.⁵

Důležité je se podívat na oba pohledy účastníků konfliktu. Arméni hodnotí jako omezující a nespravedlivé automatické setrvání regionu Náhorního Karabachu v Ázerbájdžánu i po rozpadu Sovětského svazu. Důvodem je, že Náhorní Karabach před rozhodnutím Sovětského svazu kulturně náležel z velké části k Arménie. Logickým argumentem k připojení k Arménii je i většinové zastoupení arménsky mluvící populace. Z pohledu Ázerbájdžánců je logické, že oblast, která spadla téměř celé 20. století pod daný stát, k ní bude náležet i nadále. Ázerbájdžánci obývali také spornou oblast, ale za války byla většina obyvatel vyhnána, a proto v současné době mají jen naprosto minimální zastoupení v oblasti Náhorního Karabachu. Ve sporu o Náhorní Karabach hovoříme o teritoriálním konfliktu, kdy dochází ke sporu o území.

Konflikt lze rozdělit do několika stádií intenzity. Za základní dělení lze považovat:

- Latentní konflikt
- Manifestaci konfliktu
- Eskalaci konfliktu
- Mrtvý bod konfliktu
- Deeskalaci konfliktu
- Řešení konfliktu
- Postkonfliktní uspořádání vztahů⁶

Každý konflikt nemusí projít všemi fázemi. V některých případech může konflikt setrvat několik desítek let v některém stádiu nebo se mohou navrátit do předchozího. K latentnímu konfliktu dochází tehdy, když si obě strany uvědomí, že usilují o tutéž věc. Manifestace konfliktu začíná tehdy, když strany projeví svoje touhy získat daný objekt. Dalším stádiem je eskalace konfliktu, kdy se účastníci snaží dosáhnout svých cílů, a žádná ze stran nechce

⁴ TESARĚ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 27-28

⁵ TESARĚ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 98-99

⁶ WAISOVÁ, Šárka: *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 49-50

ustoupit. Strany hledají podporu u dalších aktérů. V tomto stádiu může docházet k tvorbě spojeneckých aliancí, zvýšení výdajů na zbrojení. Klíčovým stádiem je mrtvý bod. Tato chvíle představuje situaci, kdy obě dvě strany vyčerpaly všechny své síly a je to ideální okamžik k zahájení diskuze mezi zneprátelenými stranami. Deeskalace konfliktu plynule navazuje na mrtvý bod, v tomto stádiu již probíhá pravidelná výměna informací a snaha najít přijatelné řešení pro obě strany. Následuje fáze řešení problémů, kdy obě strany překonají neslučitelné rozpory. Toto stádium může vyústit různou formou například rozdělením území, sdílenou kontrolou a jiné. Poslední fází je postkonfliktní urovnání vztahů a budování míru. Dochází k obnovení všech vztahů. Poslední fáze je nejdéle trvajícím stádiem.⁷

Přímý, neboli otevřený konflikt, trval od roku 1988 do roku 1994. Daný spor lze popsat jako vnější či mezinárodní, protože se ho účastní dva nezávislé a suverénní státy. O etnickém konfliktu lze hovořit, když alespoň jedna strana vnímá konflikt skrze etnické cítění.⁸ Všechny tyto prvky obsahuje konflikt o Náhorní Karabach.

V dnešní době existuje několik komplexních teorií, které se snaží vysvětlit, proč k etnickým konfliktům dochází. Jednu z nejznámějších teorií vytvořil E. Brown v 90. letech 20. století. Zabýval se příčinami a okolnostmi, které vedou k propuknutí etnického konfliktu. Nejvíce kladl důležitost na strukturální, politické, ekonomické, sociální, kulturní a perceptivní faktory. Celá teorie rozpracovává jen vnitřní konflikty. Většina těchto teorií však opomíjí subjektivní důvody konfliktů - například dlouholetá nesnášenlivost dvou etnik.⁹ Hodnotu celého území lze vyčíslit v nemateriální rovině, Náhorní Karabach je hornaté zalesněné území s velmi chudými přírodními zdroji. Jeho hodnota spočívá ve vzniku a vývoji arménského a ázerbájdžánského etnika.¹⁰

Prvotním zárodkem konfliktu bylo vytvoření nezávislých kavkazských států po 1. světové válce, kdy byly vytvořeny prvotní hranice států. Od roku 1918-1920 probíhala arménsko-ázerbájdžánská válka o území Náhorního Karabachu a oblasti Nachičevan. Tato válka byla ukončena v roce 1920, kdy Sovětský svaz nejprve dobyl Ázerbájdžán a následně Arménii. Sporné oblasti byly připojeny k Ázerbájdžánu, což Arménie nikdy vnitřně neakceptovala, a proto po oslabení Sovětského svazu konflikt propukl znovu.

⁷ WAISOVÁ, Šárka: *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 50-58

⁸ TESAR, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 98

⁹ TESAR, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 29

¹⁰ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice* [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <file:///C:/Users/hansl/Downloads/MV2006-4%20Ditrych.pdf>

Pokud již máme vymezen etnický konflikt, můžeme přejít k jeho řešení. Řešení etnických konfliktů může vyústit k odstranění, potlačení nebo vyrovnání se s druhou etnickou skupinou v rámci regionu. Nejhorším vyústěním etnického konfliktu je genocida.¹¹ K arménské genocidě došlo v letech 1915-1917, kdy zemřelo na 1 milion Arménů. Za těmito útoky stála Osmanská říše. I díky těmto událostem se prohlubovala nesnášenlivost Arménů vůči Ázerbájdžáncům jako jazykového a kulturního spojence Turecka.¹² V dnešní situaci lze označit spor o Náhorní Karabach jako nesmiřitelný konflikt. Důvodů k tomuto tvrzení je několik. Účastníci nejsou schopni dojít žádného kompromisu k dosažení společného cíle. I když řešení konfliktu je výhodné pro obě strany.¹³ K překonání konfliktu může dojít:

- Změnou priorit
- Rozdělením předmětu sporu (pokud je materiální povahy)
- Směnou, předpokládá více oblastí sporu
- Sdílenou kontrolou
- Přenecháním třetí straně (př. OSN)
- Uplatněním mezinárodní arbitráže¹⁴

Pokud situaci vztáhneme na konflikt Náhorního Karabachu lze předpokládat, že ukončení sporu by bylo pro obě strany výhodné. Arménie by lépe navazovala zahraniční vztahy, protože by vyspělejší státy byly ochotnější investovat do rozvojové země. V dnešní době těmto vztahům brání okupace nejen oblasti Náhorního Karabachu, ale i menší části ostatních regionů v Ázerbájdžánu. Ani jeden stát by nadále nemusel financovat vojenskou připravenost v tak ve velké míře, jako v dnešní době. Větší přínos by byl znatelnější na straně Arménie, protože Ázerbájdžán je ekonomicky vyspělejší země ve srovnání s ostatními státy Jižního Kavkazu, díky značným zásobám ropy v Kaspickém moři.

Nelze tvrdit, že by se konflikt o tuto oblast stal nedotčeným na několik let. V průběhu 90. let a na začátku 21. století docházelo k mírovým konferencím, které většinou končily nezdarem. Hlavním důvodem byla neústupnost arménské strany ohledně oblasti Náhorního Karabachu a ústupu vojsk z dalších okupovaných území Ázerbájdžánu.

¹¹ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 217-218

¹² ROMANCOV, Michael a kol.: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s. 61

¹³ ZNEBEJÁNEK, František: *Mezi konfliktem a kooperací: jednotná teorie konfliktu a kooperace*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2013, s. 92

¹⁴ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice* [online]. [cit. 2017-02-28] Dostupné z: <file:///C:/Users/hansl/Downloads/MV2006-4%20Ditrych.pdf>

1.2 Etnická skupina, etnikum, etnicita

Pokud hovoříme o etnickém konfliktu, je důležité zdůraznit pravý význam etnické skupiny a etnika. Pojem etnická skupina lze rozumět původní společenství, které nebylo zasaženo procesem modernizace nebo menší skupinu v rámci jiného státu. V evropském chápání lze etnickou skupinu vysvětlit jako skupinu, která nedosáhla úrovně národa nebo nemá vlastní stát.¹⁵

Spojení etnická skupina je tak široké, že bylo navrženo sociologem Pierre van den Berghem pojem etnikum. Etnikum představuje skupinu se společným původem, spjatou sociálně příbuzenskými sňatky a teritoriem. Pojem etnikum dále rozpracoval Anthony D. Smith, který rozpracoval šest kritérií vymezujících etnikum:

- Kolektivní jméno
- Mýtus o společném původu
- Společné dějiny
- Společná kultura
- Asociace k danému území
- Pocit solidarity¹⁶

Podle velkého sociologického slovníku lze etnikum definovat jako diferenciované skupiny lidí. Důležité je si uvědomit, že etnikum nelze ztotožnit s národem ani s národností, i když mohou nastat příklady, kdy všichni příslušníci jednoho etnika jsou příslušníci jednoho národa.¹⁷

Pojem etnicita lze chápat jako formu sociální identity. Původní chápání tohoto pojmu bylo vnímáno jako protiklad tradičnosti a modernosti. Každý autor etnicitu vnímá trochu odlišně, a proto není jednoduché tento termín definovat. Zřejmé ale je, že etnicita silně souvisí s kulturou, jazykem, původem, kolektivními zkušenostmi. Etnicita je spíše popisována vlastnostmi, než je jasně definována. Richard Jenkins shrnul etnicitu do několika bodů:

- Etnicita je kolektivní identifikace založená na vnímání kulturních rozlišností
- Týká se kultury, ale vytváří se v rámci sociálních interakcí

¹⁵ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 19

¹⁶ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 19-20

¹⁷ PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 669

- Etnicita není stálá ani statická, například jako kultura
- Etnicita je kolektivní i individuální
- Etnicita je jednou ze základních lidských identit

Etnicita bývá silněji vnímána u lidí s nižším sociálním a ekonomickým statutem ve společnosti. Je vnímána více přistěhovalci či národnostní menšinou.¹⁸ Podle velkého sociologického slovníku je etnicita „vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působící v interakci a formující etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci“.¹⁹

1.3 Národ

Anthony D. Smith definuje národ jako „pojmenované historické a kulturní společenství s jednotným územím, masovým vzdělávacím systémem a společnými zákony.“

²⁰ Někteří autoři ještě zdůrazňují význam jazyka, kterým je neoddelitelným prvkem národa a odlišuje ho od etnika.²¹

Podle Velkého sociologického slovníku je národ definován jako „osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společenské dějiny a společné území. Jednotlivé národy se vymezují třemi hledisky – kulturními, politickými a psychologickými.“²² Kulturní hledisko se zabývá společným jazykem a náboženstvím. Z politické stránky je důležitá existence vlastního státu a z psychologického hlediska je tvořeno společným vědomím jednotlivců v dané skupině.²³

Při formování národů lze rozlišit dva základní typy: evropský a americký. Evropský styl hovoří o prvotním formování kulturních a psychologických hledisek a následném vytvoření společného státu či území patřící danému národu. Pro americký typ je charakteristické vytvoření státu a následně vytvoření národnosti. Americký typ je

¹⁸ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 55-56

¹⁹ PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 276

²⁰ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 56

²¹ TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007, s. 56

²² PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 669

²³ PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 669

charakteristický pro Latinskou Ameriku.²⁴ Oblast Jižního Kavkazu můžeme přiřadit k typu evropskému.

Silné národní uvědomění daného jedince lze pojmenovat vlastenectvím. Pokud se intenzita národního cítění střetává s okolními národy, lze hovořit o nacionalismu.²⁵

1.3.1 Arméni

Arméni patří ke starobylým národům. Vytvoření arménského národa je bezesporu spjato se státním náboženstvím, které přijali ve 3. století n. l. V době, kdy byla Arménie součástí Osmanské říše, byli postupně Arméni vyvražďováni a byla jim upírána jejich základní lidská práva. V důsledku pronásledování Arménů Turky docházelo k velkým migracím Arménů, a proto je dnes najdeme téměř po celém světě. Velké zastoupení Arménů najdeme ve Francii, kdy žije přibližně čtvrt milionů, v USA, kde se nachází půl milionů. Velké osídlení Arménů je i v Libanonu a v Sýrii. Na celém světě je asi 12 milionů Arménů, z čehož jen 3 miliony žijí v Arménii. K vytvoření národní identity dopomáhal i fakt, že se v oblasti Kavkazu a Blízkého Východu z indoevropské jazykové rodiny vyskytují zcela sami.²⁶

Arméni bývají občas přirovnáváni k Židům. Důvodů je několik; například velké množství Arménů žije mimo svůj stát. Arméni v dějinách byli převážně bohatí obchodníci, správní úředníci s vysokou mírou vzdělanosti, což přinášelo závist z hlediska ostatních národů či etnik. V rámci Osmanské říše byli Arméni vyvražďováni na základě svého etnika.²⁷

1.3.2 Ázerbájdžánci

Ve srovnání s Armény proběhla etnická a národnostní identifikace Ázerbájdžánců mnohem později a v některých ohledech se vytváří dodnes. Do 19. století byli Ázerbájdžánci ztotožňováni s Turky, kvůli tomu, že patří k turkické jazykové skupině. Někteří Ázerbájdžánci sebe de facto definovali jako Turky. Jako většina turkických národů v této oblasti přijali islám. V rámci islámu se hlásí k méně zastoupené šíitské větvi, kvůli

²⁴ PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 669

²⁵ PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996 s. 669

²⁶ AŠENBRYL David: *Arméni, národ podobným židům*. Český rozhlas. [online].[2013-02-28] [cit. 2017-02-15] Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/zprava/armeni-narod-podobny-zidum--362076>

²⁷ AŠENBRYL David: *Arméni, národ podobným židům*. Český rozhlas. [online].[2013-02-28] [cit. 2017-02-15] Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/zprava/armeni-narod-podobny-zidum--362076>

staleté příslušnosti k Perské říši, kde je právě tato náboženská větev zastoupena ve větší míře, než sunnitě. K výraznému prosazování národní identity Ázerbájdžánců paradoxně dochází až při konfliktu o Náhorní Karabach.²⁸

O první fázi arménsko-ázerbájdžánského konfliktu lze hovořit primárně od prvotního nárůstu arménského nacionalismu. Nacionalismus v Ázerbájdžánu vrcholil až o rok později v roce 1989. Důsledkem tohoto faktu je pravděpodobně to, že Arménii lze považovat za zcela homogenní stát. Na rozdíl od Arménie v Ázerbájdžánu najdeme různé národnostní menšiny od Kurdů, Lezginů, Talyšů a Thatů. Především národnostní menšina Lezginové má velký problém se ztotožněním se s ázerbájdžánskou národností. Údajně Lezginové založili organizaci Saadval, která organizovala útoky na ázerbájdžánskou společnost. Této organizaci byla přiřknuta spolupráce s arménskými tajnými službami po útoku v roce 1994 na metro v Baku.²⁹

První kapitola vymezuje pojem konflikt a jeho stádia. Zabývá se vysvětlením etnického konfliktu, který je v případě Náhorního Karabachu a kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů nutný, protože se zde vyskytují dvě různá etnika - Arméni a Ázerbájdžánci, která jsou kulturně, jazykově i nábožensky velmi odlišná.

²⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2007, s. 146

²⁹ Tamtéž, s. 160

2 Politicko-geografická charakteristika

Tato kapitola pojednává o politicko-geografické charakteristice Jižního Kavkazu, konkrétně Arménie a Ázerbájdžánu s důrazem na Náhorní Karabach. Pro správné pochopení oblasti Náhorního Karabachu je důležité znát základní charakteristiku suverénních států Arménie a Ázerbájdžánu, které jsou s ním spojené.

2.1 Náhorní Karabach

Toponymum Karabach znamená v překladu „černá zahrada.“ Toto označení se začalo užívat ve středověku, kvůli tomu, že na území se nacházelo mnoho hustých listnatých stromů rozmístěných v náhorních oblastech.³⁰ Národní vlajka je téměř totožná s arménskou. Rozdíl je v tom, že z pravé horní a dolní strany vystupuje bílý trojúhelník viz. obr. 1. Na státním znaku je vyobrazen orel s prodlouženými křídly, který sedí pod paprsky slunce. Na hrudi orla je vyobrazen erb s částí národní vlajky se sochou, která představuje vyobrazení „My i naše hory.“ V dolní části státního znaku jsou vyobrazeny hrozny, moruše a klasy pšenice.³¹

2.1.1 Fyzicko-geografická charakteristika

Hlavním městem je Stepanakert. Náhorně-karabašská republika (NKR) sousedí a Arménií a Ázerbájdžánem, s Íránem sousedí oblast, která je okupována Armény, ale nepatří k NKR - viz. obr. 2. De iure patří k Ázerbájdžánu. Náhorní Karabach má rozlohu 4400 km². Nachází se v jihovýchodní části Malého Kavkazu. Republika má hornatý terén, jen na východě najdeme Kuro-Araskou nížinu. Nejvyšším vrcholem je Mt. Mrav 3 340 m n. m. Oblastí protékají řeky Terter a Khachen, které ústí v Ázerbájdžánu do řeky Kury.³²

Podnebí Náhorního Karabachu je mírné. Ve vyšších nadmořských výškách najdeme husté lesy s převahou dubu, habru a buku. V nižších oblastech louky a následně ovocné sady a vinice.³³

³⁰ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s. 100

³¹ Nagorno-Karabakh Republic ministry of foreign affairs: *Nagorno-Karabkh republic* [online]. [2016-12-28] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: <http://nkr.am/en/attributes-of-statehood/31/>

³² Nagorno-Karabakh Republic ministry of foreign affairs : *Nagorno-Karabkh republic* [online]. [2016-12-28] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: <http://www.nkr.am/en/>

³³ Encyclopedia Britannica: Region Azerbaijan: Nagorno-Karabakh [online]. [2013-04-25]. [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Nagorno-Karabakh>

2.1.2 Socio-ekonomická charakteristika

Náhorní Karabach má 145 000 obyvatel. Podle etnického složení žije na území 95 % Arménů. Národní menšinou v Náhorním Karabachu jsou Kurdové a Řekové. Majoritním náboženstvím je arménská apoštolská církev. Dále se zde v malé míře nachází evangelíci a Židé.³⁴

Po vyhlášení Náhorně Karabašské republiky docházelo postupně k ekonomickým reformám, které se týkaly privatizace a vytváření fungující tržní infrastruktury. Privatizace malých a středních podniků již byla dokončena. Zemědělství je základním zdrojem ekonomiky státu. Významnou roli zde hrají obiloviny: ječmen, oves a kukuřice. Jsou zde i výhodné podmínky pro chov skotu. Nelze opomenout tradiční chov včel. V údolích Náhorního Karabachu je rozvinut chov housenky bource morušového, z kterého se vyrábí hedvábí. V rámci průmyslu je nejrozvinutější textilní a potravinářské odvětví. Nově rozvíjejícími odvětvími jsou dřevozpracující a elektronický průmysl.³⁵ V hlavním městě převládá potravinářský průmysl, ale i výroba obuvi a nábytku.³⁶

2.1.2.1 Administrativní členění

Je důležité si uvědomit, že na oblast Náhorního Karabachu můžeme nahlížet ze dvou pohledů. Z pohledu samostatného státu, nebo jako na oblast, která je součástí Ázerbájdžánu. Z pohledu Ázerbájdžánu zaujímá oblast Náhorní Karabach pět správních obvodů: Akeran, Hadrut, Agdere, Khojavand a Shuska.³⁷ Náhorní Karabach je enkláva v Ázerbájdžánu. Její nejbližší bod k Arménii vede před Lačinský koridor, který je vzdálen zhruba 4 km.³⁸

V rámci Náhorně Karabašské republiky je země rozdělena do 7 regionů: Askeran, Kashatagh, Hadrut, Martakert, Martuni, Shahumyan a Shushi. V rámci každého regionu stojí volený představitel.³⁹

³⁴ Office of the Nagorno Karabakh republic: *Washington DC. Country profile* [online].[cit. 2016-12-28] Dostupné z: http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml

³⁵ Office of the Nagorno Karabakh republic: *Washington DC. Business and economy*[online] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: http://www.nkrusa.org/business_economy/agriculture.shtml

³⁶ Encyclopedia Britannica: *Region Azerbaijan: Nagorno-Karabakh* [online].[2013-04-25] [cit. 2016-12-30]- Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Nagorno-Karabakh>

³⁷ The European Azerbaijan Society: *Karabakh: Through history and facts.* [online].[cit. 2016-12-30]. Dostupné z: <http://www.karabakh.co.uk/geography.html>

³⁸ The European Azerbaijan Society: *Karabakh: Through history and facts.* [online].[cit. 2016-12-30]. Dostupné z: <http://www.karabakh.co.uk/geography.html>

³⁹ Government of Nagorno Karabakh republic (2013): *Government of NKR* [online].[cit. 2016-12-30]. Dostupné z: <http://www.gov.nkr.am/en/>

Hlavní město Stepanaket bylo založeno v roce 1917. V roce 1991, kdy byla vyhlášena Ázerbájdžánská republika a následně i republika Náhorní Karabach, kdy bylo město přejmenováno na Xankandi, protože jeho primární název souvisel se Stepanem Shamyam, což byl významný komunistický vůdce. Obyvatelé nechtěli mít nadále spojený název města s tímto člověkem, a proto město přejmenovali. Arméni nadále používají označení Stepanakert.⁴⁰

2.1.2.2 Politický systém

Od roku 1923 existoval Náhorní Karabach (NK) v rámci Sovětského svazu jako autonomní oblast Ázerbájdžánské SSR. V roce 1988 se Náhorní Karabach pokusil legislativní cestou připojit k Arménii, avšak Sovětský svaz toto rozhodnutí odmítl. V průběhu ozbrojeného konfliktu vyhlásil NK 2.9.1991 nezávislost. Po podepsání příměří v roce 1994 vznikla Náhorně-Karabašská republika a v roce 1995 byla vytvořena funkce prezidenta a nový volební systém.

NKR se podle ústavy deklaruje jako nezávislý a svobodný stát, kde si všichni občané jsou rovni. Ústava uznává všeobecné principy a normy mezinárodního práva.⁴¹ NKR je mezinárodně uznán jen Arménskou republikou.⁴² V roce 2006 proběhlo referendum, které se týkalo přijetí nové ústavy, která v podstatě potvrdila vytvořený stát a státní symboly. Podle přijaté ústavy je NKR prezidentskou demokratickou republikou s jednokomorovým parlamentem.⁴³

V únoru 2017 proběhlo v Náhorním Karabachu další referendum o změně ústavy a názvu země. Podle předběžných výsledků hlasovalo pro změnu 69 540 voličů, 7686 voličů bylo proti. Z toho necelá 3 % hlasů byla neplatná. Nová ústava mění název enklávy na Arcach. Arcach je označení z dob starověké Arménie, místo označení Náhorní Karabach lze tedy užít i Arcach. Nová ústava ruší funkci nynějšího premiéra a zavádí novou funkci: státního ministra koordinující činnost ostatních ministrů. Prezident získává široké pravomoci od řízení domácí a zahraniční politiky, státních úřadů a vlády, jmenuje a

⁴⁰ Encyclopedia Britannica: *Region Azerbaijan: Xankandi* [online]. [2015-07-20] [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Xankandi>

⁴¹ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, [online] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

⁴² KOPEČEK, Vincent: *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*. [online]. [2012-04-25] [cit. 2016-12-30]. Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

⁴³ KOPEČEK, Vincent: *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*. [online]. [2012-04-25] [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

odvolává ministry, spravuje státní majetek a finance. Parlament má stále možnost vyjádřit prezidentovi nedůvěru.⁴⁴

Ústava rozděluje moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárnou moc představuje jednokomorové Národní shromáždění. Skládá se z 33 členů zvolených z každého okresu. Zástupci jsou voleni na pětileté funkční období. Národní shromáždění vykonává svou činnost prostřednictvím schůzek nebo šesti stálých výborů. Stálé výbory jsou:

- Obrana, bezpečnost a veřejný pořádek
- Finance, rozpočet a záležitosti ekonomického řízení státu
- Zahraniční styky
- Výroba a výrobní infrastruktura
- Sociální věci
- Státní a právní záležitosti

Tyto stálé výbory dohlíží a projednávají zákony týkající se daných oblastí. Národní shromáždění má svého předsedu, který je volen prostou většinou tajným hlasováním. Nynějším předsedou je Ashot Ghoulían.⁴⁵

Výkonnou moc představuje vláda a prezident. Prezident republiky dohlíží na dodržování ústavy a je zárukou svrchovanosti, nezávislosti a teritoriální celistvosti území. Prezident je volen občany na pětileté funkční období a je volen přímým hlasováním. Ve své funkci může setrvat maximálně po dobu dvou funkčních období. Prezidentem může být zvolen jen občan NKR, který dosáhl věku 35 let. Mezi funkce prezidenta patří jmenování premiéra a vlády. Sestavuje Radu bezpečnosti státu a předsedá jí. Prezident se podílí na zahraniční politice, sjednává mezinárodní smlouvy a jmenuje velvyslance. Je také nejvyšším velitelem ozbrojených sil.⁴⁶ Současným prezidentem je Bako Sahakian. Vláda je složena z ministerstva hospodářství, zemědělství, kultury a mládeže, obrany, školství a

⁴⁴ Česká televize: *Náhorní Karabach schválil novou ústavu i název Arcach*. [online]. [2017-02-22] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2041950-nahorni-karabach-schvalil-novou-ustavu-i-nazev-arcach>

⁴⁵ Office of the Nagorno Karabakh republic: *Washington DC. Country profile* [online] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: http://www.nkrusa.org/country_profile/national_assembly.shtml

⁴⁶ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, Chapter III, [online][cit. 2017-02-27]. Dostupné z: http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

sportu, financí, zahraničních věcí, zdravotnictví, spravedlnosti, práce a sociálních věcí a urbanismu. Premiérem vlády je Arayik Harutyunyan.⁴⁷

Soudní moc je složena ze soustavy soudů. Vrcholným soudním orgánem je Nejvyšší soud, který potvrzuje rovné uplatňování práva. Předseda Nejvyššího soudu je jmenován Národním shromážděním na doporučení prezidenta republiky. Soudci jsou jmenováni doživotně až do věku 65 let.⁴⁸ Nejvyšší soud v podstatě plní roli Ústavního soudu ČR.

NKR je podle ústavy pluralitním systémem politických stran. Reálně však od vzniku země trvá výjimečný stav, a proto je jakákoliv opozice chápána jako odpor vůči karabašské státnosti. Tím pádem opozice neexistuje. I když má NKR řadu prvků státnosti, bez Arménské republiky a její pomoci by nedokázala existovat. Arménie dotuje karabašský rozpočet a platí se zde i arménskou měnou.⁴⁹

V rámci mezinárodních vztahů odmítá Ázerbájdžán s NKR jakkoliv jednat, a proto jakékoliv diskuze vede Ázerbájdžán s Arménií.⁵⁰ Zajímavé je i to, že první prezident NKR byl Robert S. Kočarjan, který se následně stal v roce 1998 arménským prezidentem. Kočarjana na pozici prezidenta NKR vystřídal v roce 1997 Arkady A. Ghokassian, který byl zvolen ve dvou funkčních obdobích. V roce 2007 ho vystřídal Bako Sahakyan, který v současnosti zastává post prezidenta již ve druhém funkčním období.⁵¹ Nové volby prezidenta by se měly uskutečnit v roce 2017.

Ve srovnání s Abcházíí a Jižní Osetií, které jsou formálně součástí Gruzie, neplní Náhorní Karabach funkční dimenzi státnosti. Náhorní Karabach je specifická oblast, která je těsně navázaná na Arménii, jež jej považuje za integrální součást svého území. Avšak formálně se jedná o autonomní republiku Ázerbájdžánu.⁵² Celková ekonomická hodnota celé oblasti spočívá jen v těžbě dřeva a některých barevných kovů a v zásobách kvalitní

⁴⁷ Government of Nagorno Karabakh republic: *Government of NKR* [online][cit. 2016-12-30]. Dostupné z: <http://www.gov.nkr.am/en/>

⁴⁸ *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic*, Chapter VI., [online][cit. 2017-02-27]. Dostupné z: http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

⁴⁹ KOPEČEK, Vincent: *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*. [online]. [2012-04-25] [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

⁵⁰ KOPEČEK, Vincent: *Náhorní Karabach: kudy vede cesta k (ne)státnosti*. [online]. [2012-04-25] [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/nahorni-karabach-kudy-vede-cesta-k-ne-statnosti>

⁵¹ *President of the Artsakh Republic*[online][2017-03-27] [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.president.nkr.am/en/president/>

⁵² ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s. 46

pitné vody, která nemusí být zanedbatelná pro velkou část stepní oblasti Ázerbájdžánu.⁵³ Žádné jiné ekonomické výhody z tohoto území pro žádný stát neskýtá jiné výhody.

I když NKR de iure patří k Ázerbájdžánu, má vytvořenou téměř fungující politickou strukturu, na které by v budoucnosti mohl fungovat nezávislý stát. V souladu s demokratickým fungováním státu však zůstává problém nevytvořené opozice v rámci politických stran.

2.2 Ázerbájdžán

Z etymologického hlediska se Ázerbájdžán překládá jako země ohně a odkazuje na přirozeně se vyskytující požáry v oblastech výskytu ropy. Státním symbolem je tedy plamen ohně a národní barvy jsou modrá, červená a zelená, které se nachází na ázerbájdžánské vlajce viz. obr. 3.⁵⁴

2.2.1 Fyzicko-geografická charakteristika

Země má rozlohu 87 000 km². Hlavním a největším městem je Baku. Ázerbájdžánská republika leží v jihozápadní Asii v oblasti Jižního Kavkazu. Velký rozdíl mezi Arménií a Ázerbájdžánem je v tom, že Ázerbájdžán je na východě republiky omýván Kaspickým mořem. Kromě Arménie, s kterou sousedí na západě má hranice ze severu s Gruzii a Ruskem a na jihu s Íránem viz. obr. 4.⁵⁵

Klima je zde mírné a suché. Na jihovýchodě země se rozprostírá Kura-Araská nížina, přibližně od soutoku řek Kura a Aras. Severně od nížiny se nachází Apšeronský poloostrov, na kterém leží hlavní město Baku. V severní části země se nachází Caucasus Mountains, které částečně zasahují do Gruzie i Ruska. V tomto pohoří leží i nejvyšší hora Bazarduzu 4485 m n. m. V západní části Ázerbájdžánu najdeme pohoří Lesser Caucasus, ve kterém se nachází velká část Náhorního Karabachu. Nejnižším bodem je Kaspické moře s - 28 m pod hladinou moře.⁵⁶

⁵³ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 145

⁵⁴ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁵⁵ *Atlas světa: s obrazovým lexikonem*. Ostfildern: Falk Verlag, 2007. Marco Polo. s. 65

⁵⁶ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

2.2.2 Socio-ekonomická charakteristika

Populace Ázerbájdžánu je necelých 10 milionů obyvatel. Ázerbájdžán je ve srovnání s Arménií dvojnásobně větší a trojnásobně osídlenější. Obyvatelstvo je nejvíce koncentrováno ve východní části státu, hlavně v Baku a jeho okolí. Míra urbanizace je 55 %. V rámci etnického složení zaujímají 92 % Azeři, 2 % Lezginové, 1 % Rusové, 1 % Arméni a další. 97 % obyvatel je islámského vyznání, šiitské větve, a 3 % jsou křesťané.⁵⁷ Podle autora Tomáše Šmída dochází v zemi k postupnému přechodu od šiitské větve k sunnitské skupině. Pravděpodobně se v blízké budoucnosti zastoupení obou hlavních islámských skupin vyrovná.⁵⁸ Majoritním jazykem je ázerbájdžánština, která patří do altajsko-turecké jazykové rodiny. Prvotně se pro ázerbájdžánštinu používalo arabské písmo, ale po 1. světové válce, kdy byla vyhlášena nezávislost Ázerbájdžánu, bylo písmo změněno na latinku. Po okupaci Sovětským svazem bylo znovu písmo změněno na cyrilici. V roce 1992 se Ázerbájdžán znovu vrátil k latině.⁵⁹

V rámci ekonomiky státu lze říci, že země těží primárně z exportu ropy a zemního plynu. Mezi další významné přírodní zdroje patří železná ruda a bauxit. Díky těžbě ropy získává Ázerbájdžán primární postavení v rámci zemí Kavkazu. Dlouhodobé vyhlídky země jsou závislé na ceně ropy. Rozvinuto je i stavebnictví a bankovníctví. Významným problémem, který brzdí hospodářský vývoj, je konflikt o Náhorní Karabach, který brzdí přívaly investic a veřejná korupce. V zemědělství pracuje 39 %, v průmyslu 12 % a ve službách 50 % obyvatel. V zemědělství je rozšířeno pěstování ovoce, zeleniny, obilí a rýže, hroznového vína a čaje. Míra nezaměstnanosti se pohybuje kolem 7 %. Z hlediska těžby ropy v Kaspickém moři dochází k problematice vymezení hranic mořského dna. Ázerbájdžán, Kazachstán a Rusko ratifikovalo smlouvu o vymezení mořského dna na stejnou vzdálenost od pobřeží. Írán s touto smlouvou však nesouhlasí. Používanou měnou je manat.⁶⁰

⁵⁷ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁵⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 146

⁵⁹ SIGOV, Jurij Igorevič: *Ázerbájdžán: Mezi Západem a Východem*. Praha: Academia, 2010, s. 21-22

⁶⁰ Zastupitelský úřad ČR v Baku: *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. [2012-04-30] [cit. 2016-12-27]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/azerbajdzan.html>

2.2.2.1 Administrativní členění

Země se dělí na 59 rajonů, 11 správních měst (Baku, Ganca, Lankaran, Mingacevir, Naftalan, Nakhichevan, Saki, Sirvan, Sumqayit, Xankandi, Jevlach) a autonomní republiku. Nachičevanská republika je autonomní oblast, která je oddělena od země částí arménského území.⁶¹

Na základě proběhlého referenda v roce 1995 se Nachičevan stal autonomním státem v Ázerbájdžánské republice. Oblast disponuje velkou mírou autonomie na Ázerbájdžánu. Nachičevanská republika má svoji ústavu, zákonodárné, výkonné i soudní instituce, i když své státní znaky má shodné s Ázerbájdžánem. Celá oblast má rozlohu 5500 km² s 444 000 obyvateli, je tedy větší než Náhorní Karabach. Administrativně se dělí na hlavní město Nachičevan a 7 regionů Sharur, Babak, Ordubad, Julfa, Kangarli, Shahbuz a Sadarak.⁶² Viditelný rozdíl můžeme spatřovat v tom, že Náhorní Karabach neuznává své území za součást Ázerbájdžánu a má svoje vlastní státní symboly.

2.2.2.2 Politický systém

Od druhé poloviny 50. let 20. století až do vyhlášení nezávislé Ázerbájdžánské republiky lze politický režim označit za posttotalitářský. Nacionalistické hnutí se v Ázerbájdžánu vytvořilo později, než v Arménii. Vlastně bylo vytvořeno až při protestech Arménů požadujících připojení Náhorního Karabachu k jejich zemi. Hnutí se zformovalo do Lidové fronty Ázerbájdžánu (LFA). K vyhlášení samostatného státu nedocházelo za tak klidných podmínek jako v Arménii, provázely je vzpoury, demonstrace, pogromy na místní Armény. Na tyto události reagoval Sovětský svaz a s pomocí vojenských jednotek opět držel moc ve svých rukou. Na pozici prezidenta byl dosazen komunista Ajaz Mütəllibov, který následně převzal nacionalistický program, ale neprosazoval nezávislost Ázerbájdžánu. Paradoxně se Ázerbájdžán stal nezávislým státem pod vedením komunistické strany. Nezávislost státu byla vyhlášena 30. srpna 1991.⁶³

Po nucené rezignaci prezidenta Mütəllibova proběhly v červnu 1992 první a pravděpodobně jediné demokratické volby do dnešní doby. Vítězem se stal předseda Lidové fronty Ázerbájdžánu A. Elčibəj. Po roce byl Elčibəj nucen rezignovat. Následně se

⁶¹ Central Intelligence Agency: *The World Factbook. Azerbaijan* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁶² *Nakhchivan.az: Nakhchivan autonomous republic* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.nakhchivan.az/portal-en/index-22.htm>

⁶³ KOPEČEK, Vincenc: *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritářstvem*. Praha: European Science and Art Publishing, 2012, s. 46

k moci v roce 1993 dostal Hejdär Ālijev. Ālijev vládl až do roku 2003, kdy ho na postu prezidenta vystřídal jeho syn.⁶⁴ Pro většinu obyvatel je Hejdär Ālijev zakladatelem svobodného a nezávislého státu. Jeho památník najdeme téměř v každém městě i obci.⁶⁵ V průběhu prezidentské funkce byl na Hejdära Ālijeva spáchán atentát v letech 1994 a 1995. Za těmito útoky stály zvláštní jednotky ministerstva vnitra, které spolupracovaly s premiérem Hüsejnem a náměstkem ministerstva vnitra.⁶⁶

Ázerbájdžán je prezidentská republika. V centru státu stojí rodina Hejdäre Ālijeva. V rukou drží státní ropnou společnost republiky Ázerbájdžánu (SOCAR), ale realizuje se i v jiných odvětvích. Již od roku 1995 byla postupně odstraňována opozice a volby nejsou ve velké míře korektní. Díky všem těmto faktorům je země spíše považována za autoritářskou než demokratickou.⁶⁷

Politické strany vznikaly postupně, nebo již existovaly z doby Sovětského svazu. Tyto instituce však nebyly příliš úspěšné a na jejich místě začaly vznikat instituce neformální. Vznik neformálních institucí je propojen s historií Ázerbájdžánu, kdy bylo toto území ovládáno polonezávislými chanáty. Od těchto chanátů se následně odvíjí šest etnografických skupin, které mají lehce odlišné dialekty. *“Tyto regionální identity, částečně založené i na pokrevní příbuznosti, se během sovětské vlády propojily s klientelistickými strukturami vznikajícími v rámci sovětských okresů, státních podniků, úřadů či místních buněk komunistické strany.”*⁶⁸ Tyto regionálně etnografické skupiny jsou nazývány „klany.“ Jerevanský a nachičevanský klan se výrazně odlišovaly od ostatních tím, že ještě více upevnily svoji strukturu s příchodem do hlavního města. Představitelé těchto klanů dosáhli vysokých funkcí v komunistické straně. Hejdär Ālijev,

⁶⁴ KOPEČEK, Vincenc: *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem*. Praha: European Science and Art Publishing, 2012, s. 46

⁶⁵ SIGOV, Jurij Igorevič: *Ázerbájdžán: Mezi Západem a Východem*. Praha: Academia, 2010, s.32

⁶⁶ KOPEČEK, Vincenc: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BE%C3%ADho_Kavkazu

⁶⁷ Kopeček, Vincenc: *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem*. European Science and Art Publishing, Praha, 2012, s. 88

⁶⁸ KOPEČEK, Vincenc: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BE%C3%ADho_Kavkazu

který byl tajemníkem v letech 1969-1982, pocházel z těchto dvou hlavních a nejsilnějších kmenů.⁶⁹

Na konci sovětské vlády byla jerevansko-nachičevanská koalice rozpuštěna z obav Sovětského svazu a k moci se dostal Ābdürrāhman Vāzirov z karašského klanu a následně Ajaz Mütəllibov z klanu širvánského. V letech 1992-1993 byla u moci Lidová fronta Ázerbájdžánu, která byla složena ze tří klanů. Po nástupu Ālijeva se 2 klany - jerevanský a nachičevanský - výrazně odlišily od ostatních tím, že začaly dominovat politickému spektru v zemi a v podstatě v ní vládou dodnes. Oba „klany“ jsou relativně otevřené novým členům. Vstoupit do „klanu“ může každý, jehož původ sahá aspoň v jedné linii k danému regionu.⁷⁰

V dnešní době nelze jednoznačně a zjednodušeně stále počítat s jerevansko-nachičevanskou formací. Stále však tento „klan“ drží v rukou kontrolu nad Úřední volební komisí a tudíž je schopen ovlivnit výsledky voleb. Významnou osobností - v již zmíněné formaci - je i Hejdārův bratr Džālal, který ovládá v podstatě celou autonomní oblast Nachičevan.⁷¹

Díky tomu, že jerevansko-nachičevanská formace byla oslabena, se k moci mohly dostat i další významné rodiny nebo skupiny. Významnou roli hrají příbuzní prezidentovy manželky. Pod kontrolou mají ministerstva kultury, cestovního ruchu, školství, zdravotnictví. Těmto oblastem se tradičně věnuje první dáma. Dále má prezidentova rodina velký vliv na pojišťovny, stavební firmy a telekomunikační společnosti. Druhou nejmočnější rodinou jsou Hejdárovi. V roce 2006 jmenoval prezident K. Hejdárova ministrem pro mimořádné situace. Tato pozice přináší možnosti kontroly veškeré vojenské složky. Hejdárovi vlastní řadu potravinářských, stavebnických, textilních firem a bank.

⁶⁹ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁷⁰ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁷¹ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

Mämmädivové jsou třetí nejvýznamnější rodina. Jeden z jejich členů je ministrem dopravy a jejich finanční síla spočívá v dopravním sektoru.⁷²

Z výše popsané politické a správní struktury v zemi je jasné, že jedna část obyvatel stále bohatne a tím dokáže zamezit tvorbě dostatečně silné, ať již politické nebo ekonomické opozice. U moci tím pádem zůstává stále stejná elita obyvatelstva.⁷³

Zákonodárná moc je složena z jednokomorového parlamentu - Národní shromáždění - který má 125 členů. Členové jsou přímo voleni ve volebních obvodech na pětileté období. Poslední volby byly v roce 2015.

Představitelem výkonné moci je prezident republiky, který je volen na pět let do roku 2016.⁷⁴ Jmenuje a odvolává premiéra a členy vlády, k těmto rozhodnutím nepotřebuje souhlas vlády. Mimo jiné jmenuje soudce a generálního prokurátora, tím pádem má prezident velkou moc i nad soudní mocí.⁷⁵ V září roku 2016 proběhlo referendum, které odsouhlasilo prodloužení mandátu prezidenta na sedm let. Byla také posílena pravomoc prezidenta.⁷⁶ Od roku 2003 je v prezidentské funkci prezident Ilham Älijev. Vláda je složena z předsedy vlády a 20 ministerstev. Předseda vlády je premiér Artur Rasizade. Rada je jmenována prezidentem a potvrzena Národním shromážděním.⁷⁷

Soudní moc je složena z Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Soudci Nejvyššího soudu jsou jmenováni prezidentem na dobu 10 nebo 15 let. Podřízené soudy jsou odvolací soudy, okresní a obecní.⁷⁸

⁷² KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. In: [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁷³ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁷⁴ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26].. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁷⁵ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁷⁶ Česká televize: *Vůdce Ázerbájdžánu udělal z manželky svou první viceprezidentku* [online]. [2017-02-21] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2041142-vudce-azerbajdzanu-udelal-z-manzelky-svou-prvni-viceprezidentku>

⁷⁷ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26].. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

⁷⁸ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26].. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

V únoru 2017 ázerbájdžánský prezident jmenoval svoji manželku viceprezidentkou země. Tímto rozhodnutím postavil svoji manželku jako viceprezidentku na druhého nejvyššího představitele státu na místo, které dříve zastupoval premiér. Mimo jiné byla provedena ústavní změna, která zrušila věkové omezení prezidentských kandidátů. Tato doložka byla pravděpodobně odstraněna, aby mohl v budoucnu kandidovat Älijevův syn, který má v současnosti dvacet let. Tím by na post prezidenta Ázerbájdžánu nastoupila již třetí generace rodiny Älijevů.⁷⁹

Ilham Älijeva je v prezidentské funkci od roku 2003 a nyní se nachází ve svém třetím funkčním období. Za svoji vládu prodloužil délku prezidentského období z pěti na sedm let a zrušil věkovou hranici pro post prezidenta. Mimo jiné zavedl novou a významnou funkci viceprezidenta, který je druhým nejvýznamnějším představitelem státu. Všechny tyto kroky dokázal Ilham Älijev demokraticky zaštitit formou referenda. Za všemi těmito kroky můžeme vidět snahu setrvání jerevansko-nachičevanského klanu u moci.

2.3 Arménie

Etymologie názvu státu je nejistá. Podle jedné tradice byla Arménie pojmenována po potomkovi Hayka, což byl pra-pravnuke Noaha. Tento potomek se jmenoval Aram. Mezi státní symboly patří hora Ararat, která se nachází v Turecku, orel a lev. Národní barvy jsou červená, která připomíná krev prolitou za svobodu, modrá, která charakterizuje oblohu a oranžová, která symbolizuje odvahu viz. obr. 5.⁸⁰

2.3.1 Fyzicko-geografická charakteristika

Arménská republika je vnitrozemský stát, který leží v jihozápadní Asii v oblasti Kavkazu. Sousedí s Gruzii, Ázerbájdžánem, Íránem a Tureckem viz. obr. 6. Geopoliticky můžeme Arménii zařadit k Evropě i k Blízkému Východu. Arménie vznikla po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Rozkládá se na necelých 30 000 km². Hlavním městem je Jerevan.

Podnebí je v Arménii kontinentální, převládají zde horká léta a studené zimy. V severní části státu se rozkládá pohoří Malý Kavkaz, ve kterém leží nejvyšší vrchol

⁷⁹ Česká televize: *Vůdce Ázerbájdžánu udělal z manželky svou první viceprezidentku* [online]. [2017-02-21] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2041142-vudce-azerbajdzanu-udelal-z-manzelky-svou-prvni-viceprezidentku>

⁸⁰ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

Aragac 4090 m n. m. Východně od Jerevanu najdeme pohoří Vardenis, v jižním cípu státu pak pohoří Zangezur. Téměř celou zbývající část tvoří Arménská vysočina. Nejnižším bodem je řeka Debed 400 m n. m. V Arménie se nachází jezero Sevan, které je největší v rámci Kavkazu.⁸¹

2.3.2 Socio-ekonomická charakteristika

Arménie má 3 miliony obyvatel. Většina obyvatel žije v severní části státu. Ve městech žije 63 % populace. V rámci etnického uskupení země tvoří Arméni 98 % populace a 1 % tvoří Kurdové. Jazykové složení je v přímé shodě s etnickým. Většina populace mluví arménským jazykem, který patří k indoevropské rodině, i když písmo je odlišné od latinky i cyrilice. Arménie se pyšní tím, že jako první národ přijala křesťanství jako státní náboženství.⁸² Pravděpodobně došlo k přijetí křesťanství jako státního náboženství v roce 301 za vlády krále Trdata III. Toto arménské prvenství je často zpochybňováno, hlavně z gruzínské strany, která by první státní křesťanské náboženství ráda připsala sobě. Z politických důvodů to zpochybňují i ázerbajdžánští a turečtí historikové.⁸³ 94 % obyvatel vyznává arménskou apoštolskou církev. Z těchto údajů se dá odvodit, že Arménie je fakticky nábožensky i národnostně homogenní zemí.⁸⁴ Mezi další významná města patří Gyumri a Vanadzor, které mají více než 100 000 obyvatel. Kolem 50 000 obyvatel pak mají města Vagharshapat a Hrazdan. Všechny další města jsou pak menší.⁸⁵

Hospodářství země je ovlivněno především tím, že Arménie je vnitrozemský stát, a proto je závislá na spolupráci se sousedními zeměmi. Tento fakt je omezen dlouhodobě problematickými vztahy s Tureckem a Ázerbájdžánem. Za svého největšího ekonomického spojence považuje Rusko.⁸⁶ V zemědělství pracuje 20 %, v průmyslu 29 % a ve službách 52 % procent obyvatel. V zemědělství se pěstuje převážně ovoce a zelenina. Rozvinutý je

⁸¹ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26].. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁸² Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26].. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁸³ ŠMÍD Tomáš a Vaďura Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.146

⁸⁴ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁸⁵ Ministry of foreign Affairs of the Republic of Armenia: *Travel to Armenia: Overview* [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.mfa.am/en/armenia-overview/>

⁸⁶ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s.

zde i chov hospodářských zvířat. V průmyslu dominuje zpracování diamantů, výroba obráběcích strojů a textilní a potravinářské odvětví. Míra nezaměstnanosti v Arménii činí 16,4 %. V Arménii se nachází menší ložiska zlata, mědi, zinku a bauxitu.⁸⁷ V souvislosti s ekonomikou země je důležité zmínit velký vliv remitancí a s tím související odliv mozků ze země.⁸⁸ V roce 2015 vstoupila země do Euroasijské ekonomické unie.⁸⁹ Výraznou ztrátou pro Arménii je výstavba ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan (TBC), který nevede přes Arménii. Z ekonomického i geografického hlediska by to bylo logické, ale okolnosti ohledně konfliktu o Náhorní Karabach tuto stavbu neumožnily. Měna, která se používá v Arménii, je arménský dram.

Rusko je jediným státem, který je z hospodářského hlediska ochotné obchodovat s Arménií. Tím pádem se dá hovořit o tom, že i když je Arménie nezávislý suverénní stát, bez Ruské federace by v podstatě nebyla schopna fungování. Mezi nepatrné investory arménské ekonomiky lze ještě označit arménskou diasporu, která se snaží stát svými investicemi podporovat. V souvislosti s Náhorně-karabašským konfliktem je Arménie z hlediska mezinárodních investorů považována za „rizikovou zemi,“ a proto jsou jakékoliv budoucí investice nepravděpodobné.⁹⁰

Z bezpečnostního hlediska je pro Arménii smlouva podepsaná s Ruskou federací v roce 1997 zásadní, protože zajišťuje přátelství, spolupráci a vzájemnou pomoc těchto dvou států. Smlouva pojednává o vzájemné teritoriální integritě, vzájemné pomoci při napadení země a importu a exportu vojenského materiálu. Důležitým prvkem je i ochrana před státy, které nejsou členem Společenství nezávislých států, tedy hlavně před Tureckem. Z geopolitického pohledu nelze opomenout, že na území Arménie se nachází několik ruských vojenských základen se stálou přítomností vojáků. Arménie nemá nad těmito oblastmi žádné pravomoci. Na první pohled by se mohlo zdát, že díky ruským vojskům jde o celkové posílení Arménie, ale opak je pravdou. Hlavní prioritou pro setrvání ruských vojsk v této části Kavkazu je blízkost turecko-iránských hranic.⁹¹

⁸⁷ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁸⁸ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s. 59-60

⁸⁹ Členové Euroasijské ekonomické unie jsou Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzská republika.

⁹⁰ HODAČ, Jan a STREJČEK Petr: *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 163-165

⁹¹ HODAČ, Jan a STREJČEK Petr: *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 145

2.3.2.1. Administrativní členění

Arménie získala v roce 1991 polickou nezávislost na Sovětském svazu. Administrativně se člení na 11 provincií: Jerevan, Aragatsotn, Ararat, Armavir, Gegharkunik, Kotayk, Lori, Shirak, Syunik, Tavush a Vayots Dzor.⁹² Jerevan jako hlavní město má zvláštní administrativní status. Každý region má svého guvernéra, který je jmenován vládou. V Jerevanu je pak guvernér jmenován prezidentem. K dalším velkým městům patří Gyumri, Hrazdan, Vanadzor, Ijevan a Alaverdi.⁹³

2.3.2.2 Politický systém

Stejně jako Ázerbájdžán vycházela Arménie při svém vzniku z posttotalitářského režimu. Již před rozpadem Sovětského svazu byla vytvořena opozice Panarménské národní hnutí. Na základě voleb z roku 1990 byl zvolen za předsedu Nejvyššího sovětu Arménské sovětské socialistické republiky (Arménské SSR) nacionalista Levon Ter-Petrosjan. Předsedou vlády se stal odpůrce komunistického režimu. Díky tomu se komunisté najednou ocitli v opozici. Na území Arménie nedocházelo téměř k ozbrojeným konfliktům. Arménie směřovala k demokracii. Byl zaveden pluralismus politických stran, svoboda vyznání a začala se budovat tržní ekonomika. K nezávislosti Arménie došlo na základě referenda, v němž většina obyvatel souhlasila s vyhlášením nezávislosti a v říjnu 1991 vznikla Arménská republika.⁹⁴

V roce 1995 byla referendem přijatá Ústava, která ve velké míře platí dodnes. „*Formálně je Arménie prezidentským systémem, který se však v praxi chová jako systém semiprezidentský. Prezident jmenuje premiéra a na jeho návrh členy vlády. Vláda však nemůže vládnout bez souhlasu parlamentu (Národní shromáždění).*“⁹⁵ Prezident musí Národní shromáždění rozpustit, pokud po sobě v období dvou měsíců neschválí programové prohlášení vlády. V praxi prezident nikdy rozpustit Národní shromáždění z tohoto důvodu nemusel. Následně prezident jmenuje premiéra, který má za sebou

⁹² Zastupitelský úřad ČR v Jerevanu: *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. Praha. CzechTrade, 2016 [cit. 2016-12-27]. Bosna a Hercegovina: Základní informace o teritoriu. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu-19279.html>

⁹³ Armenian Travel Bureau: *Inbound travel to the Republic of Armenia. Regions.* [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.atb.am/en/armenia/regions/>

⁹⁴ KOPEČEK, Vincenc: *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem.*, European Science and Art Publishing, Praha, 2012, s.45

⁹⁵ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27].

Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

parlamentní většinu. Někteří odborníci hodnotí arménský politický systém jako „superprezidentský,“ a to díky tomu, že prezident má výluční pravomoc jmenovat soudce, vysoké státní úředníky, guvernéry. Právě přes guvernéry má prezident silný vliv v místní správě.⁹⁶

Hlavou výkonné moci a státu je prezident Serzh Sargsian, který je volen na pětileté období a může být zvolen na dvě funkční období. Prezident je volen nadpoloviční většinou ve dvou kolech. Další volby budou v roce 2018. Výkonnou moc dále zastupuje Rada ministrů, která je jmenována premiérem.⁹⁷

Zákonodárnou moc zastupuje jednokomorové Národní shromáždění, které má 131 členů. Zástupci jsou voleni na pětileté období. 90 členů je voleno přímo v rámci obvodů poměrným hlasováním a 41 členů je voleno prostou většinou.⁹⁸

Soudní moc je rozdělena na nejvyšší soudy, v rámci kterých se zde nachází Kasační a Ústavní soud. Soudci obou soudů mohou být zaměstnáni až do svých 65 let. Podřízené soudy jsou 2 odvolací soudy, okresní soudy a správní soudy.⁹⁹

Do roku 1998 převládalo mezi politickými stranami Panarménské národní hnutí, které je složeno z reformního bloku a strany Šamiram. Reformní blok byl složen z formálně nezávislých 31 poslanců. Ve skutečnosti byl lídrem reformního bloku magnát Telmanem Ter-Petrosjanem, který je prezidentovým bratrem. Strana Šamiram představuje skupinu bojující za práva žen. Na kandidátních listinách však byly jen ženy vysoce postavených mužů v zemi. Opozice k Panarménskému národnímu hnutí je zastupována radikálnějšími stranami, mezi které patří Arménská revoluční federace (tzv. dašnaky), Národní demokratická unie a Svaz národního sebeurčení. V zemi najdeme i neformální politické struktury, které byly spojené s vysoce postavenými politickými představiteli,

⁹⁶ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

⁹⁷ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. TheWorldFactbook: Armenia. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁹⁸ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. TheWorldFactbook: Armenia. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

⁹⁹ Central Intelligence Agency: *The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26]. TheWorldFactbook: Armenia. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

například kolem prezidenta Levona Ter-Petrosjana. Tyto skupiny následně kontrolovaly dílčí segmenty politické moci.¹⁰⁰

V roce 1998, po několika korupčních skandálech prezidenta Ter-Petrosjana, se Panarménské hnutí rozpadlo. V té chvíli začalo o vedoucí postavení v zemi usilovat několik politických stran zejména Obránci vlasti, do kterých patřili veteráni karabašské války. Hlavním představitelem byl Vazgena Sargsjana. Obránci vlasti se spojili s menší Republikánskou stranou Arménie a s „karabašským klanem,“ jehož předsedou byl Robert Kočarjan. Kočarjan se stal prezidentem v letech 1998-2008, Sargsjana novým premiérem a Karen Demirčjan předsedkyní parlamentu. V roce 1999 proběhl teroristický útok na parlament, kde zahynuli předsedové parlamentu. Po této události upevnil svoje postavení a moc prezident Robert Kočarjan, kolem kterého byla vytvořena nová koalice ve složení Arménské revoluční federace, Republikánská strana Arménie a nové politické strany Právní stát.¹⁰¹

Do značné míry Republikánská strana Arménie nahradila roli Panarménskému hnutí. Na prezidenta a vysoce postavené politiky jsou navázáni jednotliví oligarchové. Tato síť je založena na korupci a daňových podvodech. Počet oligarchů je odhadován na 30. Po konci prezidentského období Roberta Kočarjana byl do funkce prezidenta zvolen Srž Sargsjan, který byl vedoucím Kočarjanovy prezidentské kanceláře a od roku 2007 byl arménským premiérem. Sargsjan je členem Republikánské strany Arménie. I když je v současnosti nejsilnější Republikánská strana Arménie, nevládá všechny politické struktury.¹⁰²

¹⁰⁰ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEen%C3%ADho_Kavkazu

¹⁰¹ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. In. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEen%C3%ADho_Kavkazu

¹⁰² KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. In. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEen%C3%ADho_Kavkazu

V roce 2012 proběhly parlamentní volby, kde znovu zvítězila Republikánská strana Arménie. Do Národního shromáždění se dostaly i nové strany jako Dědictví, Bagravadž Hajastan, Národní kongres a menší strany Orinac Jerkir.¹⁰³

V roce 2015 proběhlo referendum, které se týkalo změny z prezidentského k parlamentnímu systému. Hlavní pravomoci získá Národní shromáždění a vláda. Prezident bude zastupovat pouze symbolickou funkci. Podmínkou platnosti referenda byla nadpoloviční účast, která byla splněna z 50,5 %. 63,3 % občanů hlasovalo pro změnu politického systému. Skutečným a skrytým záměrem je podle médií snaha udržení Serže Sargsjana u moci. Schválená ústavní reforma by mu umožnila stát se premiérem Národního shromáždění po vypršení jeho prezidentského období v roce 2018. Podle pozorovatelů Parlamentního shromáždění Rady Evropy referendum neproběhlo zcela korektně.¹⁰⁴

V rámci srovnání politických systémů na Jižním Kavkaze byla Arménie nejméně poznamenána rozpadem Sovětského svazu. Nové elity v Arménii jsou provázány s elitami původními. Avšak žádná z arménských elit nedokáže fungovat a kontrolovat stát sama, a proto je zde možnost pro skupiny, které s nejvýznamnějšími elitami - tzv. neformálními institucemi - mohou utvořit koalici. V Ázerbájdžánu naproti tomu neformální instituce a jejich síla přetrvala do současnosti. Neformální instituce - tzv. „klany“ - zde zcela nahradily formální orgány. I když z tohoto pohledu je politický systém Arménie více demokratický, v obou státech funguje systém, který zajišťuje zájmy mocenské elity, které jsou v rozporu s demokratickým charakterem formálních institucí. Tento systém je postaven na neformálních strukturách státu.¹⁰⁵

Pokud budeme hodnotit politický vývoj v 21. století Arménie na první pohled spěje k větší míře demokracie. Referendum, které proběhlo v roce 2015, kdy byla schvalována změna z prezidentského systému na parlamentní, by tuto tezi jistě potvrdilo. Spekulativní je však průběh celého tohoto referenda. V Ázerbájdžánu proběhlo

¹⁰³ KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. In. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

¹⁰⁴ EuroZprávy.cz: *Arménie schválila ústavní reformu, země přejde k parlamentarismu*. [online]. Eurozpravy.cz [2015-12-07] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/139196-armeni-schvalili-ustavni-reformu-zeme-prejde-k-parlamentarismu/>

¹⁰⁵ KOPEČEK, VINCENT: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEn%C3%ADho_Kavkazu

v posledních letech také několik významných změn v rámci referenda, od prodloužení funkčního období a odstranění věkové hranice prezidenta až po vznik nové významné funkce viceprezidenta. I když pravděpodobně mělo referendum o změně politického režimu v Arménii skrytý význam, nezasvěcený čtenář ho nemusí odhalit. Změny v Ázerbájdžánu jsou ale velmi viditelné a nespějí k žádnému budoucímu zlepšení země, ale spíše k prohloubení a upevnění moci rodiny Ālijevů.

Hodnocení politického systému NKR je velmi komplikované, protože je výrazně spjat s Arménií. Politická struktura, která zde byla vytvořena, funguje za dosavadních podmínek, ale jestli by byla schopná fungovat, kdyby byla NKR mezinárodně uznána, je těžko předvídatelné.

Většina ázerbájdžánských jmen a názvů jsou zachovány v jejich místní podobě a nejsou převáděny pomocí transkripce z cyrilice do latinky. Místních názvů se drží i V. Kopeček, z jehož článků je ve velké míře vycházeno.

3 Historické souvislosti

Důležité je si uvědomit, že celý region Kavkazu má několik různých dějin. Ázerbájdžánci i Arméni se na historické události dívají z různých úhlů a vyzdvihují různé historické milníky, které zdůrazňují význam jejich národa a zároveň opomíjený pohled druhé strany.

3.1 Historický vznik Arménie

Arméni, kteří patří mezi indoevropské národy, začali přicházet do oblasti Jižního Kavkazu a východního Turecka kolem 6. století př. n. l. Zvykem Arménů je se usazovat ve vysokohorských a těžko přístupných oblastech z obranných důvodů.¹⁰⁶ Arménské kmeny se v té době dostávaly do kontaktu se státy, které se nacházely v Mezopotámii a v oblasti dnešního Řecka. Za první státní útvar je považována Malá Arménie, která vznikla kolem horního toku řeky Eufkrat v roce 322 př. n. l. Ve 2. století př. n. l. pak vznikla Velká Arménie, ke které později náleželo i území Malé Arménie. Od roku 66 př. n. l. již byla Velká Arménie vazalem Římské říše. V 7. století pak oblasti osídlené Armény dobyli Arabové a následně se většiny arménského území zmocnili Turci.¹⁰⁷ Po celou dobu historie trpěla Arménie vysokou mírou decentralizace a po většinu času byla nárazníkovým státem mezi dvěma velmocemi.

3.2 Historický vznik Ázerbájdžánu

Všeobecně uznávanou teorií příchodu Ázerbájdžánců do oblasti Jižního Kavkazu je doba 11. století tzv. Seldžucká teorie. V posledních letech se začíná prosazovat tzv. Chazarská teorie, která vymezuje příchod turkických kmenů již od 6. až 7. století. Podle takzvané Albánské teorie, která je v současnosti součástí státní doktríny Ázerbájdžánu, byla oblast Náhorního Karabachu součástí tzv. Kavkazské Albánie obývané původními obyvateli: kavkazskými Albánci.¹⁰⁸ Kavkazská Albánie je tedy považována za předchůdce současného Ázerbájdžánu. Tento státní útvar existoval od 3. do 8. století. n. l. Kavkazští Albánci byli poměrně vyspělý stát s vlastním písmem, které dosud nikdo nerozluštil.¹⁰⁹ S příchodem turkických kmenů kavkazští Albánci postupně islamizovali. Podlé této teorie jsou karabašští Arméni v podstatě kavkazští Albánci, kteří přijali od Arménu křesťanství a

¹⁰⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007 s.146

¹⁰⁷ BAAR, Vladimír: *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Šenov u Ostravy: Tilia, 2007, s. 247

¹⁰⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.147

¹⁰⁹ SIGOV, Jurij Igorevič: *Ázerbájdžán: Mezi Západem a Východem*. Praha: Academia, 2010, s.18-19

následně armenizovali. Tato teorie zpochybňuje etnogenezi karabašských Arménů, protože Ázerbájdžánci jako potomci kavkazských národů mají právo si nárokovat oblast Náhorního Karabachu.¹¹⁰ Z těchto několika teorií můžeme usoudit, že samotní Ázerbájdžánci si nejsou svým vznikem jako etnika či národa zcela jisti a vždy prosazují teorii, která je pro ně politicky nejvíce výhodná.

3.3 Dějiny oblasti Náhorního Karabachu

O oblasti Náhorního Karabachu jsou záznamy už od starověku, kdy zřejmě toto území patřilo k říši Urartu, která zde vládla od 8. - 6. století př. n. l. Následně se zde vystřídaly vlády okolních národů, hlavně Peršanů a Arménů. S postupem arabského obyvatelstva do oblasti Jižního Kavkazu se Arméni postupně začali stahovat ze svého území do hor a tedy i do Náhorního Karabachu. Oblast NK se na dlouhá století stala bojištěm Turků a Peršanů až do roku 1638, kdy si tuto oblast rozdělili. Pod perským vlivem zde vznikl malý chanát, který měl hlavní zázemí v horském městě Šuši. V letech 1804-1813, během rusko-perské války, byla oblast NK připojena k Rusku.¹¹¹

Charakterizovat historickou oblast NK je velmi složité, z toho důvodu, že oblast nebyla významná z hlediska vzniku či centra etnické skupiny, nebo národnosti. I když v některých obdobích NK spadl pod nadvládu Arménie, toto období bylo v historickém rozmezí tak krátké, že se zde nevytvořilo velké pouto. Můžeme popsat historii Arménie nebo Ázerbájdžánu, ale nikdy nebude zcela jasné, kdy se události týkaly jen území těchto států nebo i NK. Právě díky tomu, že toto území nikdy dlouhodobě nepatřilo k žádnému státu, který by si na něj kladl primární nárok, někteří občané Arménie i Ázerbájdžánu o něj do vypuknutí konfliktu v podstatě nejevili zájem.

3.4 Historické události, které vedly ke konfliktu

Historické kořeny konfliktu sahají až do daleké historie, ovšem se vznikem konfliktu souvisí především 19. století. Hlavním iniciátorem byla carská politika vůči menšinám a pokles prestiže arménského národa v rámci Osmanské říše. V rámci Osmanské říše docházelo k pronásledování Arménů, které vedlo k migraci arménského obyvatelstva a vzniku obrazu turkického nepřítele, do kterého byli počítáni i Ázerbájdžánci, kteří v té době byli v podstatě považováni za Turky.

¹¹⁰ ROMANCOV, Michael a kol.: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, s.99

¹¹¹ KOLEJKA, Jaromír: *Jak se žije v Náhorním Karabachu: geografie frontové země* [online]. [cit. 2017-04-02]. In Geografické rozhledy. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/30-31.pdf>

Carské Rusko naopak považovalo Armény za své spojence a Ázerbájdžánce spíše za protivníky, kteří se bránili postupné rusifikaci v rámci kavkazských republik. Konflikt brzy dostal i sociální rozměr, protože Arméni obsazovali vysoké posty na vlivných místech Jižního Kavkazu. K eskalaci konfliktů došlo v letech 1855-1856 a 1877-1878 v rusko-tureckých válkách.¹¹²

V roce 1878 mělo po uzavření sanstefanského míru Rusku připadnout tzv. Západní Arménie (provincie Kars a Ardahan), ale berlínský kongres to odmítl. Tím pádem tato oblast připadla Turecku, které bylo zavázáno zde uskutečnit reformy. Turecko tento závazek nesplnilo a paradoxně vytvořilo oddíly pro likvidaci Arménů. Pro tento úkol byli využíváni hlavně Kurdové. Na konci 19. století žilo v Západní Arménii 2,5 milionů Arménů, z toho bylo 300 tisíc zabito a 100 tisíc občanů uprchlo za hranice této oblasti.¹¹³ Rusko podporovalo migraci Arménů do oblastí, kde byli usídlení Ázerbájdžánce. Tento bod je zásadní pro vytvoření arménské menšiny v oblasti Náhorního Karabachu z pohledů ázerbájdžánských historiků. Tyto výměny obyvatelstva jen prohlubovaly mezietnické konflikty. Zásadní význam měly pogromy na Armény v roce 1895 a genocida v roce 1915, které spáchala Osmanská říše. Tím pádem padá kolektivní vina na všechny turkické národy v rámci Osmanské říše, včetně Ázerbájdžánců.¹¹⁴

Přímé násilí mezi Armény a Ázerbájdžánce propuklo v roce 1905. V Baku došlo k útokům ze strany ázerbájdžánské chudiny na arménskou bohatou společenskou třídu. Konflikt byl zpočátku spíše jen sociálně ekonomický, rychle však získal etnický charakter. Arménské propagandistické organizace, které nabyly silného nacionalismu především po pogromech na Armény na konci 19. století, způsobily ozbrojené nepokoje. Bylo zabito 126 Ázerbájdžánců a 218 Arménů. V průběhu roku došlo k nepokojům i v oblasti Náhorního Karabachu v provincii Šuša, vyvolané Armény, kteří se snažili očistit tuto oblast od turkického obyvatelstva. Zabiti byly stovky Ázerbájdžánců. Tyto události opět vyprovokovaly další nepokoje v Baku proti Arménům. V roce 1906 propukly znovu nepokoje v oblasti Náhorního Karabachu. Boje byly převážně mezi jednotlivými vesnicemi. Provincie Šuša byla rozdělena na arménské periferní oblasti a ázerbájdžánské centrum. Během těchto násilností bylo zničeno na dvě stě vesnic a zemřelo 3000 až 10000

¹¹² ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 148

¹¹³ BAAR, Vladimír : *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 247

¹¹⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.149

obyvatel. Více obětí bylo na ázerbájdžánské straně kvůli špatné organizaci ozbrojených sil Ázerbájdžánců, která se projeví v dalším ozbrojeném konfliktu v roce 1988.¹¹⁵

Po skončení 1. světové války se stali správci kavkazské oblasti Britové, kteří se snažili zabránit rozrůstání Sovětského Ruska. Britové nepřikládali důraz k vyznačení hranic podle etnického rozdělení. Z hlediska Arménie by to bylo stejně velmi obtížné, protože velká část Arménů žila v Tbilisi i Baku. Britští správci v podstatě nahradili tureckou armádu a konfliktní oblast Náhorního Karabachu přičlenili k jurisdikci Ázerbájdžánu. Střety mezi oběma etniky nadále pokračovaly. Nakonec Britové nezabránili ani ovládnutí Kavkazu bolševiky, a proto se z celé oblasti postupně stáhli.¹¹⁶

Další klíčovou událostí, která ovlivnila pozdější arménsko-ázerbájdžánský konflikt, je situace ovlivněná ruskou revolucí a koncem 1. světové války. V roce 1917 byla vytvořena Zakavkazská federace, v níž se spojily protibolševické síly. Nezávislost Zakavkazské federace byla deklarována 22. dubna 1918. Existence federace brzy ztroskotala na rozdílných představách každého etnika o budoucím fungování federace.¹¹⁷ 28. května 1918 vznikla Arménská republika. Arménie si činila nárok na území západní Arménie, které okupovalo Turecko. Dva roky trvala válka mezi Arménií a Tureckem. V roce 1920 byl podepsán mír, ale v tu dobu se již neřešily hranice mezi Tureckem a Arménií, ale mezi Tureckem a Sovětským svazem. Arménie přišla o oblasti Kars, Ardahan, Artvin a Surmalin ve prospěch Turecka, mimo jiné ztratila Nachičevan a Náhorní Karabach ve prospěch Ruska.¹¹⁸

Náhorní Karabach v srpnu 1918 vyhlásil nezávislost, avšak turecká vojska předala toto území pod správu Ázerbájdžánu. 23. dubna 1920 se karabašští Arméni pokusili deklarovat spojení s Arménií. Avšak o několik dní později obsadila celou oblast Jižního Kavkazu ruská vojska. Náhorní Karabach se stal enklávou Ázerbájdžánu.¹¹⁹ V letech 1923-1924 docházelo ke vzniku nové entity Náhorně Karabašské autonomní oblasti (NKAO),

¹¹⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.149

¹¹⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.150-151

¹¹⁷ Tamtéž, s.150

¹¹⁸ BAAR, Vladimír: *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 248

¹¹⁹ BAAR, Vladimír: *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?* Šenov u Ostravy: Tilia, 2002, s. 248

kteřá ještě nikdy neexistovala. NKAO tvořila přibližně polovinu historického Karabachu.
120

Po ovládnutí celého Kavkazu Sovětským svazem zůstal Náhorní Karabach pod správou nově vytvořené Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky (Ázerbájdžánské SSR). Arméni si jako požadavek kladli přiřčení Náhorního Karabachu, části Zangezuru a Nachičevan na Ázerbájdžánu a oblast zvanou Samcche-Džavacheti na Gruzii. Žádná z těchto oblastí k Arménské SSR již nikdy nebyla přiřčena. Všechny tyto oblasti tvořily většinový podíl arménského obyvatelstva. Definitivní ovládnutí Kavkazu lze datovat k roku 1921, kdy byla podepsána Smlouva o bratřství mezi Tureckem a Sovětským svazem. Karabach a Nachičevan byly definitivně přiřazeny Ázerbájdžánu.¹²¹

Náhorní Karabach získal status Náhorně Karabašské autonomní oblasti, již v té době tvořili Arméni 90 % populace. Centrem NKAO se stalo Chankendi, které bylo přejmenováno jako ústupek Arménům na Stepanakert podle arménského bolševika. V rámci SSSR došlo v důsledku ruské politiky k utlumení mezietnických konfliktů. Mezi jediné známky konfliktů lze zařadit v 60. letech 20. století za destalinizace petici, kterou podepsalo 2500 karabašských Arménů adresovanou generálnímu tajemníkovi Komunistické strany Sovětského svazu Chruščovovi, kde si stěžovali na ekonomické opomíjení v rámci Ázerbájdžánské sovětské socialistické republiky. Sovětský svaz petici ignoroval a následně došlo k nepokojům v rámci NKAO, kde bylo zabito 18 lidí. Otázka Náhorního Karabachu se opět rozhořela v roce 1965, kdy uplynulo 50 let od arménské genocidy. V Jerevanu vypukly nepokoje, a nacionalismus od 60. let 20. století postupně eskaloval až do vyvrcholení ozbrojeného konfliktu v roce 1988.¹²² Pokud vynecháme výše zmíněný konflikt, Arméni i Ázerbájdžánci vedle sebe žili v míru. Svědčí o tom například častá smíšená manželství mezi Armény a Ázerbájdžánci či kosmopolitní Baku, ve kterém dokázalo žít množství etnik.¹²³

S nástupem Gorbačova byla jen otázka času, kdy dojde k ozbrojenému konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach. Důvodem bylo oslabení SSSR (Svaz

¹²⁰ SOULEIMANOV, Emil: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] [cit. 2016-12-28] In: *Studia territorialia*. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

¹²¹ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.151

¹²² ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.151-152

¹²³ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s.103

sovětský socialistických republik) a postupný útlum moci na Arménskou i Ázerbájdžánskou sovětskou socialistickou republiku. V roce 1987 docházelo k prvním veřejným násilnostem spojených s růstem nacionalismu. V srpnu 1987 sepsala Arménská akademie věd petici za připojení NKAO a Nachičevanské autonomní republiky k Arménské SSR, kterou podepsali statisíce lidí. Protesty pokračovaly proti cílené „ázerbájdžánizaci“ NKAO a zákazu výuky arménských dějin a literatury ve školách v oblastech NKAO. V říjnu 1987 odmítla většinová arménská populace vesnice Čardakli jmenovat ázerbájdžánského ředitele sovchozu, což vyústilo k násilným střetům a vyhánění arménského obyvatelstva. Poté, co se o této události dozvěděli arménští obyvatelé Arménské SSR, kde právě probíhala stávka kvůli ekologickým problémům, okamžitě se změnil důvod stávky, a bylo povoláváno připojení NKAO. Další roznětkou byl článek Gorbačova pro francouzský deník, který byl volně dostupný v SSSR, v němž prohlásil, že NKAO bude přičleněna pod Arménskou sovětskou socialistickou republiku. Postupně začalo docházet k vyhánění ázerbájdžánského obyvatelstva z Arménské SSR.¹²⁴

Je zřejmé, že arménsko-ázerbájdžánský konflikt nezačal ze dne na den v únoru 1988, ale předcházely mu události, které ovlivnily celý průběh sporu. Arménské obyvatelstvo Náhorního Karabachu se celé desetiletí snažilo vymanit z nadvlády Ázerbájdžánské SSR, ale samotní Ázerbájdžánci tomu nepřikládali velkou pozornost. Jejich pozornost pravděpodobně upoutal až článek ve francouzském deníku. Všechny podněty směřovaly k vyvrcholení tohoto konfliktu.

¹²⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 153

4 Průběh konfliktu o Náhorní Karabach

Arménsko-ázerbájdžánský konflikt není spor, kterému je v současné době v médiích či na vědecké sféře věnována dostatečná pozornost. I když jde o konflikt, který začal a skončil v minulém století, jeho důsledky a možné znovuoobnovení je stále součástí života občanů na Jižním Kavkazu.

4. 1 Průběh ozbrojeného konfliktu

K vypuknutí ozbrojeného konfliktu dochází v roce 1988, který trvá až do roku 1994. V lednu 1988 začali Baku zaplavovat ázerbájdžánští uprchlíci z Arménské SSR. Naopak z Ázerbájdžánské SSR začali emigrovat Arméni do Arménské SSR. Náhorní Karabach byl výjimkou, obě etnika zůstávala stále v oblasti.¹²⁵ V únoru 1988 tamní sovět Náhorně-karabašské autonomní oblasti Ázerbájdžánu rozhodl takto:

„Vycházíme vstříc přání pracujících Náhorně-karabašské autonomní oblasti požádat Nejvyšší sovět Ázerbájdžánské SSR a Arménské SSR, aby projevíly hluboké pochopení pro tužby arménské obyvatelstva Náhorního Karabachu a vyřešily otázku převedení Náhorně-karabašské autonomní oblasti z Ázerbájdžánské SSR do Arménské SSR, a zároveň požádat Nejvyšší sovět, aby dosáhl pozitivního vyřešení problému převedení oblasti z Ázerbájdžánské SSR do Arménské SSR.“¹²⁶

Tento požadavek v dané době znamenal něco výjimečného. Tím, že se politici NKAO obrátili na Moskvu, změnili pravidla komunistické politiky. Za celou dobu Sovětského svazu šla rozhodnutí vždy jen ze strany Sovětského svazu. V době, kdy byla poslána žádost Nejvyššímu sovětu, již ve Stepanakertu probíhaly demonstrace Náhorně-karabašských Arménů za připojení NKAO k Arménské SSR. Gorbačov na tyto události reagoval posláním sovětských vojsk do oblasti NKAO, která zde zůstala další čtyři roky.¹²⁷

V přímém rozporu s demonstracemi Náhorně-karabašských Arménů bylo postavení ázerbájdžánských obyvatel NKAO. Blízké město Stepanakertu Šuša, bylo z 90 % obýváno právě Ázerbájdžánci. Právě v tomto městě vypukly první protidemonstrační protesty. Události se daly do pohybu a 20. února 1988 bylo svoláno zasedání parlamentu. 110 arménských poslanců schválilo připojení Náhorního Karabachu k Arménské SSR.

¹²⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2007, s. 154

¹²⁶ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.30

¹²⁷ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 31-32

Ázerbájdžánci odmítli hlasovat. 21. února 1988 se v reakci na události v NKAO sešel sněm Sovětského svazu v Kremlu, který rezolutně zamítl připojení Náhorního Karabachu k Arménské SSR.¹²⁸ V únoru 1988 se zformovalo hnutí, které usilovalo o odtržení oblasti s arménskou většinou od Ázerbájdžánské SSR a připojení k Arménské SSR. Toto hnutí se nazývalo Výbor Karabachu (VK), který byl složen z jedenácti arménských intelektuálů. Bývalí členové později založili Arménské národní hnutí (ANH). V Ázerbájdžánu vzniklo nacionalistické hnutí Lidová fronta Ázerbájdžánu, které mělo v budoucím vývoji země nezastupitelnou roli.¹²⁹

21. února 1988 se v reakci na události v NKAO sešel sněm Sovětského svazu v Kremlu, který rezolutně zamítl připojení Náhorního Karabachu k Arménské SSR. Gorbačov vyslal do Jižního Kavkazu dvě delegace. Jedna z nich cestovala do Baku a druhá do Stepanakertu. Na popud moskevských velvyslanců bylo v NKAO svoláno místní stranické plénum, které odvolalo svého vedoucího Kevorkova a na jeho místo byl dosazen proruský náměstek Genrik Pogosjan. Pogosjan po několika měsících změnil svoji politiku a začal podporovat sjednocení Náhorního Karabachu s Arménií.¹³⁰

Následně došlo k několika ozbrojeným nepokojům v oblasti Náhorního Karabachu i mimo něj. První střety se odehrály v ázerbájdžánském městě Sumgaitu, které leží na pobřeží Kaspického moře. Důvodem byla smrt dvou ázerbájdžánských chlapců v Agdamu. V Sumgaitu začalo docházet k organizovaným pogromům na Armény, které byly doprovázené demolicí arménského majetku. Nepokoje trvaly 3 dny a bylo zabito 32 lidí. Nikdo ze sovětské armády konfliktu nezabránil.¹³¹ Útoky byly dobře připraveny, protože byly použity ostré železné tyče, které vyrobily místní továrny, což svědčí o zapletení místních úřadů.¹³² Mediálně Sovětský svaz nazval pogromy na Armény jen

¹²⁸ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 32

¹²⁹ KOPEČEK, Vincent: Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu [online] [2007-12-20] In: *Mezinárodní politika* [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/dokumenty/napsalionas/odb-20071220-1227.pdf>

¹³⁰ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.33

¹³¹ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.154-155

¹³² BELL, Andrew. *Etnické čistky: Bosna, Kypř, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha: Práh, 2003, s.171

aktem chuligánství. Celá tato událost vedla k další emigraci arménského obyvatelstva z Ázerbájdžánu a naopak.¹³³

Po protestech v Náhorním Karabachu začala řada demonstrací i v Arménské SSR v Jerevanu. Jedna z poklidných demonstrací, která měla čistě ekologický směr, kdy občané protestovali proti špatným podmínkám na jezeře Sevan, se změnila v dav bojující za připojení a svobodu Náhorního Karabachu. Demonstrace trvaly několik dní a na konci se jich již zúčastnila ¼ obyvatel Arménie.¹³⁴ Mnozí obyvatelé Ázerbájdžánu nechápali, jak vůbec takové demonstrace mohly propuknout, protože si nebyli vědomi žádného problému a brali NKAO jako součást svého státu, která k němu patří. Ázerbájdžánci měli pocit, že Arméni se pokouší rozbít jejich stát.¹³⁵

V Arménii stály v opozici dvě hlavní politické strany, a to již výše zmíněný Výbor pro Karabach a arménská komunistická strana. VK požadoval připojení NKAO a vyšší míru suverenity na SSSR. Po diskuzi mezi arménskými stranami Nejvyšší sovět Arménské SSR prohlásil připojení NKAO k Arménské SSR. Nejvyšší sovět Ázerbájdžánské SSR tento krok okamžitě odsoudil a usnesení zrušil, protože bylo v rozporu s ústavou Sovětského svazu. Ze strany SSSR Gorbačov odmítl jakékoliv změny státních hranic v rámci Jižního Kavkazu. Z pohledu Arménu se Sovětský svaz postavil na stranu Ázerbájdžánu.¹³⁶

Týden po nástupu nového arménského vůdce Surena Harutjunjana, kterého do funkce dosadil Gorbačov, 28. května 1988, zavlály v ulicích vlajky první arménské republiky. Nový lídr neudělal pro zastavení krize nic a v podstatě podporoval většinový názor Arménů. 15. června pak schválil Nejvyšší sovět Arménie ideu připojení NKAO k Arménii. 17. června byla v Ázerbájdžánu podepsána antirezoluce, která potvrzovala setrvání NKAO v rámci Ázerbájdžánu.¹³⁷ I Ázerbájdžán měl nového stranického vůdce

¹³³ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 58

¹³⁴ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.43

¹³⁵ Tamtéž, s.49

¹³⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 155

¹³⁷ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.78

Vezirova, kterého dosadila Moskva. V praxi však Ázerbájdžán ovládal Hejdar Ālijev, který byl do roku 1990 v Moskvě a následně se vrací do rodného Nachičevanu.¹³⁸

3. července 1988 vypukla na protest proti Moskvě demonstrace, která zablokovala jerevanské letiště na 2 dny. Arméni chápali postoj Sovětského svazu jako zradu svých křesťanských spojenců. Toto rozhodnutí mohlo být překvapivé pro všechny zainteresované strany. V rámci SSSR měly muslimské národy vždy druhotné postavení. Z toho vyplývalo, že dostat se k vyšším postům v politické sféře, či v armádě, bylo mnohem jednodušší pro Armény než pro Ázerbájdžance. Toto rozhodnutí lze vysvětlit slábnutím moci Sovětského svazu.¹³⁹

Na přelomu června a července učinili karabašští Arméni poslední právní návrh na převedení NKAO pod arménskou správu. 12. července 1988 odsoudili poslanci NKAO setrvání v rámci Ázerbájdžánské SSR.¹⁴⁰ Mimo jiné poslanci odhlasovali přejmenování NK na „Arcašskou arménskou autonomní republiku.“¹⁴¹ Ázerbájdžánská SSR tento krok opět odmítla, ovšem VK svolala další demonstrace. Gorbačov nakonec svolal mimořádné zasedání na 18. července 1988. Zde bylo prohlášení NKAO na odtržení od Ázerbájdžánské SSR zrušeno a Ázerbájdžanci byli ujištěni o své teritoriální integritě. Zároveň Moskva ustanovila speciální komisi k monitorování dění v Arménii a zmocněnce politbyra v NKAO Arkadije Volskij.¹⁴²

V září 1988 byli v několika dnech vyhnáni všichni Arméni z města Šuši a ze Stepanakertu všichni Ázerbájdžanci. Šuša byla až do zhroutení Sovětského svazu ázerbájdžánským ostrovem uvnitř NKAO. V roce 1992, kdy válka propukla naplno, Arméni Šušu obsadili.¹⁴³

V listopadu 1988 již začaly propuknout demonstrace i v Baku kvůli nezvládnutí situace s NKAO. Ázerbájdžánští uprchlíci z Arménie zprvu směřovali do NKAO, kde je napadali karabašští Arméni, a proto se raději již natrvalo přesouvali do Ázerbájdžánské

¹³⁸ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 102

¹³⁹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 155-156

¹⁴⁰ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 156

¹⁴¹ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 78

¹⁴² ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 156

¹⁴³ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 64

SSR. V Arménské SSR dokonce došlo k vypálení čtyř vesnic, kde převládalo ázerbájdžánské obyvatelstvo. Konec roku 1988 znamenal vyvrcholení ázerbájdžánského nacionalismu a byl vyhlášen výjimečný stav. Do této doby došlo k návratu 180 000 Arménů a 160 000 Ázerbájdžánců do svých zemí.¹⁴⁴

V průběhu celého roku, mimo jiné, docházelo k deportování ázerbájdžánského obyvatelstva z Arménie a naopak. Byl zde zaveden tzv. systém výměny, který spočíval v tom, že Ázerbájdžánci, kteří sídlili v Arménii, mohli prodávat své domy příchozím Arménům. Stejný systém byl i v Ázerbájdžánu. Tyto etnické výměny se prováděly do té doby, než byly oblasti v podstatě etnicky čisté.¹⁴⁵

7. prosince 1988 došlo v Arménii k ničivému zemětřesení s epicentrem na severozápadě země. Počet obětí není jistý, odhaduje se od 25 000-70 000 mrtvých.¹⁴⁶ Podle odhadů bylo zničeno 1500 vesnic a 35 000 sídel. Arménie se spojila na pomoc zraněným a lidem bez domova. Dokonce i Ázerbájdžánci se snažili Arménům pomoci. I sám Gorbačov navštívil zničenou oblast Arménie.¹⁴⁷ Na nějakou dobu byl odsunut spor o NKAO. Jenomže v důsledku zemětřesení se spíše prohloubil arménský pocit sounáležitosti s oblastí Náhorního Karabachu.¹⁴⁸

V lednu 1989 bylo rozhodnuto Sovětským svazem, že region NKAO bude pod přímou správou Moskvy, ale stále byl považován za součást Ázerbájdžánské SSR. K tomuto ustanovení došlo bez vědomí Ázerbájdžánské SSR. Nejvyšším představitelem NKAO se stal A. Voskij, který stál v čele šestičlenného výboru. Arméni považovali tento krok jako první posun v otázce připojení Náhorního Karabachu k Arménské SSR. Naopak Ázerbájdžánci vnímali situaci spíše negativně, i když se do oblasti mohli vrátit ázerbájdžánští uprchlíci.¹⁴⁹ Výbor zvláštní správy Náhorního Karabachu obsahoval dále čtyři Rusy, dva Armény a jednoho Ázerbájdžánce. Ostatní místní orgány byly rozpuštěny a

¹⁴⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 157

¹⁴⁵ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 80

¹⁴⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 157

¹⁴⁷ ¹⁴⁷ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 82

¹⁴⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 157

¹⁴⁹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 157

byly zakázány demonstrace. Výbor měl pro svoji potřebu k dispozici čtyři tisíce vojáků k udržení pořádku, které se nakonec ukázalo nedostačující.¹⁵⁰

V dubnu 1989 došlo k demonstracím v rámci výročí arménské genocidy v Jerevanu, kdy bylo uvězněno mnoho představitelů VK. V květnu téhož roku Sovětský svaz posílil své pravomoci v NKAO, propukly další nepokoje, protože Arménie očekávala postupný přesun pravomocí na Arménskou SSR. Strana VK se sloučila s Arménským národním hnutím, které získalo nejvýznamnější pozici v zemi. Na rozdíl od Arménie se Lidová fronta Ázerbájdžánu dělila o moc s komunistickou stranou.¹⁵¹ 16. července si LFA zvolila nového vůdce Abulfaze Elčibeje. Elčibej viděl budoucnost Ázerbájdžánu založenou na spolupráci s Tureckem a jako svého nepřitele viděl Rusko a Írán. Cílem Lidové fronty bylo získat nezávislost na SSSR.¹⁵²

V srpnu 1989 byly v NKAO realizované volby do 78 členné Národní rady, která měla nahradit členy jmenované Moskvou. Sovětský svaz tyto volby neuznal, ale arménský Nejvyšší sovět, vydal prohlášení, kde Národní radu uznal za legitimní.¹⁵³ Národní rada vyhlásila, že veškerá moc je nyní v jejich rukou a s Volského výborem bude spolupracovat jen tehdy, kdy uzná za vhodné. V NKAO se nyní nacházely čtyři druhy moci: Volského Výbor zvláštní správy, dvě arménské a jedno ázerbájdžánské seskupení.¹⁵⁴

Arménským a Ázerbájdžánským komunistům spíše záleželo na udržení komunistického vedení ve státech Jižního Kavkazu, místo toho, aby zde vznikl prostor k vytvoření diskuze o sporné území Náhorního Karabachu. V druhé polovině roku 1989 docházelo k postupnému zvyšování demonstrací v rámci Ázerbájdžánu, kdy bylo požadováno navrácení NKAO pod správu Ázerbájdžánské SSR. Strana LFA představila svou sílu blokadou železniční sítě, která vedla z Arménské SSR přes Ázerbájdžánskou SSR do Sovětského svazu. V té době mohla Arménie ještě využít železnici přes Gruzii, která ale byla zablokována v letech 1992-1993, protože zde probíhala gruzínsko-abchazská válka. Železnice přes Ázerbájdžán je zablokována dodnes, a to způsobuje značné ekonomické

¹⁵⁰ ¹⁵⁰ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 87

¹⁵¹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 158

¹⁵² DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 103

¹⁵³ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 158

¹⁵⁴ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 88

ztráty pro Arménii. Lidová fronta Ázerbájdžánu si blokadou železnice vynutila legitimizaci své strany a konec respektování oblasti Náhorního Karabachu s přímou správou Moskvy ze strany ázerbájdžánské komunistické strany.¹⁵⁵

Uzavření železnice mělo velký vliv i na ázerbájdžánské vedení, kdy LFA požadovala přijetí zákona o suverenitě Ázerbájdžánu, který uznával pravomoc SSSR jen když nenarušovala práva Ázerbájdžánu. I když toto rozhodnutí prohlásila Moskva za nepřijatelné, byl to velký krok vpřed. 4. října 1989 byla LFA registrována jako legální organizace. V reakci na legalizaci LFA byla částečně obnovena železniční blokáda.¹⁵⁶

Od konce léta roku 1989 postupně eskalovaly konflikty NKAO, kde docházelo k ozbrojeným střetům ve Stepanakertu a Madakertu. Na severu Náhorního Karabachu docházelo k formování ozbrojených jednotek karabašských Arménů. Dne 28. listopadu 1989 byla zrušena přímá správa Moskvy nad NKAO a byla obnovena ázerbájdžánská suverenita nad celou oblastí. Arménský Nejvyšší sovět reagoval na událost odmítavým postojem. Sovětský svaz v podstatě ztratil nad situací kontrolu. Všechna arménská uskupení ANH, Národní rada a Nejvyšší sovět Arménské SSR se spojily - díky hrozbě přímého návratu NKAO - pod ázerbájdžánskou správu.¹⁵⁷

Na přelomu roku 1989 a 1990 opět docházelo k ozbrojeným konfliktům, kdy karabašští Arméni vypálili v oblasti Náhorního Karabachu ázerbájdžánskou vesnici Chanlar. V té době došlo k postupu sovětských vojsk do hlavního města Baku z důvodu snahy o převzetí moci Ázerbájdžánské SSR Lidovou frontou Ázerbájdžánu, která čím dál více radikalizovala. V návaznosti na tuto událost došlo k pogromům na arménské obyvatelstvo v Baku s 88 oběťmi. Během potlačování nepokojů sovětskou armádou podle údajů zahynulo 83 obyvatel, podle údajů LFA se počet obětí pohyboval od 500-1000 obyvatel. Dne 20. ledna 1990 byl vyhlášen státní smutek v Ázerbájdžánském SSR a Největší sovět Ázerbájdžánu požadoval stažení sovětských vojsk pod hrozbou odtržení od SSSR. Sovětský svaz tento akt ignoroval a naopak uvěznil několik představitelů LFA.¹⁵⁸ I když Moskva získala znovu vládu nad hlavním městem Baku i dalšími částmi Ázerbájdžánu, brzy svoji moc znovu ztratila. 20. ledna 1990 se odehrály pohřby občanů,

¹⁵⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír : *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 158-159

¹⁵⁶ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 104

¹⁵⁷ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 160

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 160-161

kteří zemřeli při nastolení moci Sovětského svazu. Tisíce komunistických členů spálilo stranickou legitimizaci.¹⁵⁹

Po lednu 1990 zástupce NKAO Arkadij Volskij odjel z Náhorního Karabachu a zanechal oblast bez funkční správy. Jeho funkci převzal druhý tajemník Ázerbájdžánu Viktora Poljanička a znovu uvedl desetičlenný Organizační výbor k životu. Poljanička dokázal v průběhu jara upevnit svoji moc.¹⁶⁰

V únoru 1990 došlo k setkání vedoucích stran LFA a ANH, které držely moc ve svých rukou. Jediným výsledkem jednání bylo to, že Arméni požadují právo na sebeurčení karabašských Arménů a Ázerbájdžánci trvají na principu teritoriality. Po těchto událostech byl do čela ázerbájdžánské komunistické strany zvolen Ajaz Mutalibov, který byl loajální Sovětskému svazu. V čele země byl do roku 1992. V dubnu roku 1990 probíhaly arménské protesty ze strany Arménů proti vojenské správě Sovětského svazu v NKAO. Postupně se na obou stranách zvyšovalo zbrojení. Lepší pozici pro ozbrojený konflikt měli Arméni, kteří zásobovali zbraněmi NKAO. Finance přicházely z arménské diaspory, hlavně od lisabonských Arménů. Byla vytvořena Arménská národní garda, která čítala cca. 5000 členů. V květnu po volbách v Ázerbájdžánské SSR zvítězilo ANH. Předsedou Národního shromáždění se stal protisovětský disident Levon Ter Petrosjan, který se po rozpadu SSSR stal prezidentem země. V té době již byly ozbrojené formace vytvořeny i v Ázerbájdžánu.¹⁶¹

V srpnu 1990 napadla arménská strana osm ázerbájdžánských vesnic v okrese Kazach. Při obraně pomohla Ázerbájdžáncům sovětská vojska. Na oplátku v okrese Chanlar zaútočila ázerbájdžánská vojska na arménské vesnice. V Arménii byl opět vyhlášen výjimečný stav a vojenské formace Arménie byly vyzvány ke složení zbraní. Útoky na sovětské vojsko a ázerbájdžánské vesnice ale nadále pokračovaly až do konce roku 1990. Od roku 1991 pak opět nabývaly na frekvenci. Ázerbájdžánská SSR se stále spoléhala na pomoc Sovětského svazu. Během léta podniklo ázerbájdžánské vojsko s pomocí sovětské armády operaci na severu NKAO. Cílem operace bylo vyčistit oblast od

¹⁵⁹ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 110

¹⁶⁰ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 125-126

¹⁶¹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.161-162

arménského obyvatelstva, především zabránit rozvoji arménských ozbrojených jednotek. Počet arménských obětí této operace se odhaduje na 816 obyvatel.¹⁶²

Druhá polovina roku 1991 byla spojena s rozpadem Sovětského svazu a vytvořením nezávislých kavkazských států. V srpnu 1991 vyhlásily Arménie a Ázerbájdžán nezávislost. V září 1991 deklarovala NKAO nezávislost. V následujícím referendu 99% karabašských Arménů toto rozhodnutí podpořilo. V reakci na vyhlášení samostatného NKR se ázerbájdžánská vojska snažila obsadit klíčové pozice v rámci oblasti Náhorního Karabachu. Ruský prezident Boris Jelcin dojednal setkání arménských a ázerbájdžánských politických stran ve dnech 23.-25. září 1991, kdy došlo ke krátkému příměří. Příměří de facto nefungovalo a po celý podzim eskalovaly ozbrojené konflikty. 26. listopadu 1991 zrušil Ázerbájdžán autonomní status NKAO. Od konce roku 1991 nabyl konflikt plnohodnotné války.¹⁶³

Při rozpadu Sovětského svazu v prosinci 1991 se konflikt o Náhorní Karabach stal mezinárodním sporem. Nejen Arménie a Ázerbájdžán vyhlásily samostatnou republiku, ale i Náhorní Karabach. Konflikt v tomto stádiu přerostl v neustálé vojenské výboje. Arméni na počátku února dobyli několik ázerbájdžánských vesnic – Malybejli, Karadagly a Agdaban. Následně došlo k obsazení strategického území, vesnice Chodžaly, která je spojnicí mezi hlavním městem Stepanakert a Agdamem. Dobytí Chodžaly bylo podporováno vojsky Ruské federace, což ukazovalo zajímavý obrat v podpoře Arménů v otázkách sporného území Náhorního Karabachu. Změna Ruské federace byla vzhledem ke geopolitickým otázkám logická, protože Ázerbájdžán odmítal vstoupit do Společenství nezávislých států a nastal spor ohledně transportu ropy v Kaspickém moři. Za těchto podmínek se Ruská federace snažila více oslabit Ázerbájdžán. Boje v Chodžale jsou považovány za první etnickou čistku v rámci konfliktu o Náhorní Karabach. Mrtvých v této události bylo podle odhadů 600-1000 občanů. Obyvatelé Ázerbájdžánu ten čin vnímají jako genocidu. Občas srovnávají tuto událost s genocidou na Armény v roce 1915 tureckým obyvatelstvem. Parametry genocidy však tyto události nenaplnují. Chodžaly bylo druhé nejvýznamnější město Ázerbájdžánu a po dobytí A. Mutalibov rezignoval na post

¹⁶² ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 162-163

¹⁶³ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 163

prezidenta, kterého po volbách v červnu 1992 nahradil předseda parlamentu Jakub Mamedov.¹⁶⁴

V březnu byla definitivně stažena sovětská vojska. V oblasti tedy poprvé působila jen arménská a ázerbájdžánská vojska. Karabašští Arméni prezentovali názor, že vojensky s žádným sousedním státem válku nevedou. Realita byla ale jiná. Arménská republika posílala do oblasti svoje vojáky. Konflikt tedy neprobíhal jen mezi karabašskými Armény a Ázerbájdžánci, ale reálně i mezi Arménskou republikou. Proto snaha Arménů tvrdit, že do konfliktu nejsou zapojeni, je velmi nerealistická. V květnu bylo dobyto další významné ázerbájdžánské město Šuša a strategický koridor Lačín, který spojoval enklávu Náhorního Karabachu s Arménií. Tyto dobyté oblasti předznamenávaly brzké vítězství karabašských Arménů s Armény.¹⁶⁵

První pokus o příměří přišel z Íránu v polovině roku 1992. K setkání mezi bojujícími stranami došlo v Teheránu. Všechny pokusy o mír byly na bojištích zcela ignorovány. Po nástupu nacionalistického ázerbájdžánského prezidenta Abulfaze Elčibeje byla veškerá jednání zrušena, jelikož Elčibejeva politika byla protiíránská, z důvodů osídlení jihu Ázerbájdžánu íránským obyvatelstvem, které se snažilo připojit k Íránu.¹⁶⁶

Po zvolení nového ázerbájdžánského prezidenta byla snaha ukázat nově nabytou sílu a byla zahájena ofenzíva na sever Náhorního Karabachu do šaumjanského okresu. Tento čin znamenal vyčištění celé oblasti od cca 40 000 karabašských Arménů. V rámci ofenzívy bylo zaznamenáno bombardování a dělostřelecké odstřelování civilních sídel. Arméni v druhé polovině roku 1992 sbírali vojenské síly a plánovali strategii k útoku, který začal v lednu v roce 1993. Během této ofenzívy dobyli část okupovaného území na severu Náhorního Karabachu a začali okupovat i oblasti mimo sporné území. Jednalo se o okres Kelbadžar a později okres Fizuli. Všechny oblasti dobyté Armény byly následně etnicky vyčištěny. Další ztráty ázerbájdžánského území znovu vyvolaly politické rozepře. Ázerbájdžánská armáda byla značně nejednotná a působilo zde několik soukromých vojsk. V čele jedné z nich stál Suret Husejnov, který se snažil svrhnout stávajícího prezidenta.¹⁶⁷

¹⁶⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 164-165

¹⁶⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 165-166

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 166

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 167

V dubnu 1993 byla vydána rezoluce č. 822 Rady bezpečnosti OSN ke stažení arménských vojsk z oblasti Ázerbájdžánu. Výsledek však nebyl žádný. V červnu došlo na plánovaný puč na prezidenta Elčibeje vedený soukromou armádou Husejnova, který byl vyzbrojen zbraněmi ruské armády. Akce byla z velkou pravděpodobností podporována Moskvou. Pokus o puč měl i několik civilních obětí. Prezident se převratu snažil zabránit vysláním bojových helikoptér. Část prezidentovy armády se obrátila proti němu, a proto prezident uprchl do rodného Nachičevanu. V té době se na politické scéně objevil opět Hejdar Ālijev a Elčibej rezignoval z funkce v jeho prospěch. Ālijev se dohodl s Husejnovem a postoupil mu funkci premiéra. Pravděpodobně šlo o to, dosadit do funkce prezidenta Ázerbájdžánu člověka více nakloněného na stranu Ruské federace.¹⁶⁸

Arménie opět využila své příležitosti a zaútočila na okres Agdam, východně od Náhorního Karabachu a Džebrail, jihovýchodně od enklávy. Téměř 50 000 Ázerbájdžánců z Agdamu uprchlo. Definitivně bylo dobyto téměř celé území Fizuli, které poskytovalo přístup Arménům až k íránským hranicím. Válka byla v této situaci rozdělena na dvě fronty: na severní a jižní. Pro Armény bylo území Zangelan a část území Fizuli, které byly v rukou Ázerbájdžánu, budoucím nebezpečím. Z tohoto důvodů Arméni postupně dobyli celé území Fizuli a město Zangelan, z kterého prchalo tisíce ázerbájdžánských uprchlíků přes hranice do Íránu. S dalším postupem arménského vojska nesouhlasil Írán, a jako výstrahu poslal na svoje hranice vojsko. Írán nebyl jediný, který se obával vpádu arménského vojska na svoje území. I Turecko přesunulo část své vojenské síly na arménsko-tureckou hranici. Arméni nadále pokračovali s vyháněním ázerbájdžánského obyvatelstva z dobytých oblastí. V této chvíli dobyli Arméni oblasti, které kontrolují až do dnešní doby. Etnické čistky prováděné na dobytém území způsobilo migraci až 1 000 000 Ázerbájdžánců.¹⁶⁹

Na konci roku 1993 naplánoval ázerbájdžánský prezident Ālijev protiofenzívu, která se uskutečnila na přelomu roku. Arménům se však podařilo ázerbájdžánské vojsko odrazit. V dubnu propukly nové boje v Agdamu a Madakertu ze strany karabašských Arménů proti Ázerbájdžáncům. Jejich cílem bylo pravděpodobně přerušení cesty mezi

¹⁶⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 167-168

¹⁶⁹ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 168-169

Baku a Gadžou. Primární cíl nebyl úspěšný, ale operace vedla k migraci dalších 50 000 Ázerbájdžánců.¹⁷⁰

V této době již byly obě dvě strany ekonomicky vyčerpány. Arménie hlavně v důsledku blokády ze strany Ázerbájdžánu a Turecka a nestability v Gruzii. 12. května 1994 bylo dohodnuto příměří v Moskvě, které vycházelo z Biškenského protokolu. O 2 měsíce později bylo příměří podepsáno ministry obrany Arménie, Ázerbájdžánu a hlavním velitelem ozbrojených sil karabašských Arménů. Na základě této smlouvy trvá příměří do dnešní doby.¹⁷¹ Sedm ázerbájdžánských okresů, které tvoří 14 % plochy Ázerbájdžánu, zůstává dodnes okupováno.¹⁷²

I přes to, že Ázerbájdžán má více obyvatel a profituje z těžby ropy, ozbrojený konflikt dopadl jinak než by se dalo předpokládat. Mezi jedním z hlavních důvodů může být později probuzený nacionalismus v Ázerbájdžánu, ale pravděpodobně i to, že Ázerbájdžán není národnostně a etnicky sjednocený jako Arménie. Arméni konflikt o Náhorní Karabach pravděpodobně prožívají více emocionálně než Ázerbájdžánci. Pospolitost Arménů je zajisté spojena s historickými křivdami, mezi které lze zajisté zařadit genocidu, ztrátu území, ale bezesporu i zemětřesení, které Arménii postihlo v průběhu války. Právě tyto faktory mohly mít velký význam na tzv. Pyrrhově vítězství, kteří Arméni získali.

4.2 Situace po podepsání mírové dohody a modely řešení

Pokud se budeme zabývat řešením konfliktu z pohledu mírového jednání, je důležité si nastínit všechny tři, respektive čtyři názory, které zde mohou být proklamovány. Arménská strana tvrdí, že jen chrání arménskou majoritní většinu v Náhorním Karabachu a pokud dojde k dohodě mezi Stepanakertem a Baku, bude jednat v souladu s Náhorním Karabachem. Ázerbájdžán tkví na teritoriální integritě, což je z jejich strany pochopitelné.

¹⁷³ Karabašští Ázerbájdžánci zastávají názor téměř totožný s Ázerbájdžánci. Karabašští

¹⁷⁰ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 169

¹⁷¹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 169

¹⁷² ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, s. 105

¹⁷³ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, s. 107

Arméni naopak souhlasí s Armény a jejich hlavní cíl je nezávislost Náhorně-karabašské republiky, a to i na Arménii.¹⁷⁴

Klíčovým mediátorem této situace je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Členy OBSE se Arménie i Ázerbájdžán staly krátce po vyhlášení jejich nezávislosti. V rámci této organizace vznikla organizace tzv. Minská skupina, kterou tvoří 11 členských států, která měla a má za úkol řešení karabašského konfliktu. Členy Minské skupiny jsou Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Česká republika, Slovensko, Francie, Německo, Itálie, Ruská federace, Švédsko, Turecko a USA. Jejich první snahy a vyřešení konfliktu můžeme zaznamenat již v roce 1992, ovšem snahy ztroskotaly na ruských zájmech v této oblasti. Od roku 1994 do roku 1996 byla snaha vytvoření důvěry mezi OBSE a Ruskou federací.¹⁷⁵ V roce 1996 byl na Lisabonském summitu OBSE potvrzen nárok na sebeurčení Náhorního Karabachu v rámci nejvyššího stupně svrchovanosti Ázerbájdžánu. Souhlasily všechny členské státy, kromě Arménie.¹⁷⁶ Další fáze byla zahájena v roce 1997 Francouzi a následně Američany. Vše bylo ukončeno rezignací arménského prezidenta Petrosjana a nástupem Roberta Kočarjana. Poslední fáze byla spuštěna v roce 1998, která byla provázena plánem společného státu, který nikdy nebyl uskutečněn.¹⁷⁷ Dalším milníkem byl istanbulský summit v roce 1999, kde bylo odsouhlaseno častější setkávání prezidentů Arménie a Ázerbájdžánu za přítomnosti vyjednavče Minské skupiny.

Neúspěchy OBSE jsou spojeny s neznalostí regionu a s protikladnými názory stran konfliktu - Arménie, Ázerbájdžán, Náhorní Karabach. K lepšímu řešení konfliktu zajisté nepřispěla v některých obdobích nespolečná práce Ruska. Za několik let již byly strany blízko k dosažení kompromisu, ale vždy kvůli různým událostem selhaly.¹⁷⁸

4.3 Modely řešení konfliktu

Po několika letech řešení konfliktu byla nastíněna možná řešení, ke kterým může situace dospět. „*Vyřešení konfliktu je sociální situace, v níž se ozbrojení účastníci konfliktu*

¹⁷⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír : *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 170

¹⁷⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 170-171

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 173

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 170-171

¹⁷⁸ SOULEIMANOV, Emil: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] [cit. 2016-12-28] In: *Studia territorialia*. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

(dobrovolnou) dohodou zaváží žít v míru při vědomí – anebo překonání – základních nesouladů a přestanou vůči sobě užívat zbraní. ¹⁷⁹

Podle výše zmíněné definice vyřešení mezinárodního konfliktu lze k překonání rozdílů dospět například rozdělením předmětu sporu, pokud je materiální povahy, sdílenou kontrolou, přenecháním třetí straně (př. OSN), uplatněním mezinárodní arbitráže, změnou priorit, odsunutím řešení problému do budoucna a jiné. ¹⁸⁰ V případě Náhorního Karabachu bylo navrženo šest realistických řešení konfliktu.

4.3.1 Výměna území

Jednání o výměně území v tomto konfliktu byla logická a praktická. Výměna území měla zahrnovat Lačinský koridor, který spojuje Arménii a Náhorní Karabach a Megriský koridor, který je spojnicí Nachičevanské autonomní republiky a Ázerbájdžánu. Plán o výměře území vytvořil v roce 1992 P. Goble, který tuto variantu považoval za nejlepší řešení pro všechny strany. Tento návrh byl odmítnut Armény, protože Arménie nechtěla ztratit společnou hranici s Íránem. Arménie by se pak ocitla obklopena nepřátelskými zeměmi Tureckem, Ázerbájdžánem a Gruzii. Goble reagoval v roce 1996 na arménské obavy a navrhl variantu koridorů pod kontrolou mezinárodních sil. Ani tento návrh nevyhovoval Arménii. Údajně existovaly i návrhy, které nabízely výměnu oblasti Náhorního Karabachu za Nachičevan. ¹⁸¹

4.3.2 Plán společné suverenity

Tento návrh byl postaven podobně jako výměna území. Primárně, ale pracoval s vytvořením koridorů mezi Arménií a Náhorním Karabachem a Nachičevanem a Ázerbájdžánem. Tento plán navrhl Američan Maresca a obsahoval čtyři základní body:

„Náhorní Karabach bude ustanoven jako Republika Náhorní Karabachu, samosprávný právní subjekt volně připojený k Ázerbájdžánu.“ ¹⁸² Všichni uprchlíci se smí navrátit do svých domovů. Arménie a Ázerbájdžán se stanou zónou volného obchodu a dohoda bude zaštitěna OBSE a Radou bezpečnosti OSN. Mimo jiné bude USA investovat do

¹⁷⁹ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

¹⁸⁰ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

¹⁸¹ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.172

¹⁸² ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.172

rekonstrukce regionu a vybuduje komunikaci mezi jednotlivými regiony. Z tohoto návrhu následně vycházel v roce 1997 i fázový přístup.¹⁸³

4.3.3 Kyperský model

Kyperský model spočíval ve vytvoření nezávislého Náhorního Karabachu, který by nebyl uznán mezinárodním společenstvím, avšak de facto by fungoval jako samostatný stát. Tento model můžeme vidět na příkladu Severokyperské republiky. V podstatě můžeme říct, že tento model v rámci NKR funguje. Aby tento model naplnil svoje očekávání, museli by ho akceptovat všichni příslušníci mírového procesu.¹⁸⁴

4.3.4 Fázový přístup

Na základě Lisabonských principů byl vytvořen v roce 1997 fázový přístup, který vycházel z plánu společné suverenity. Fázový přístup předpokládal postupné dosažení mírů. Primárně mělo dojít ke stažení arménské armády z okupovaných ázerbájdžánských okresů kromě Náhorního Karabachu a zrušení blokády Arménie ze strany Ázerbájdžánu. Dalším krokem byl návrat ázerbájdžánských uprchlíků do svých domovů. Vše by bylo doprovázeno přítomností mezinárodních mírových jednotek a zahraničních pozorovatelů, kteří by byli umístěni do NKR. Teprve po těchto krocích by mělo dojít k mírovým jednáním, která by určila status Náhorního Karabachu.¹⁸⁵

Arménie tento návrh odmítla, protože by se vzdala své klíčové výhody, a to okupovaného území. Arméni v rámci tohoto návrhu nebyli jednotní. K řešení pomocí fázového přístupu se přikláněl prezident Arménie Petrosjana, kterého tento přístup stál jeho post.¹⁸⁶ Naproti tomu Ázerbájdžán s fázovým přístupem téměř souhlasil. Ázerbájdžán slíbil toleranci přítomnosti karabašské armády, ústavy, vlajky a státních symbolů za podmínky, že navenek bude NKR vystupovat jako celek Ázerbájdžánu.¹⁸⁷

4.3.5 Balíkový přístup

Tento přístup byl vypracován v rámci Minské skupiny, dokonce o několik měsíců dříve než fázový. Jeho principem bylo vyřešení všech problematických záležitostí společně a ihned aplikovaných v praxi. V rámci tohoto přístupu byl vypracován nejkontroverznější

¹⁸³ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.172

¹⁸⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.172-173

¹⁸⁵ Tamtéž, s.173

¹⁸⁶ Tamtéž, s.173-174

¹⁸⁷ SOULEIMANOV, Emil: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] [cit. 2016-12-28] In: *Studia territorialia*. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

návrh řešení problému, a to tzv. společným státem. Vše vypracoval ruský ministr zahraničí J. Primakov s B. Pastuchovym. Vše spočívalo na vytvoření nehierarchických vztahů mezi Arménií a Ázerbájdžánem a vytvoření nezávislého NKR, která by se nemohla vystoupit z tohoto seskupení. NKR by byl řízen společně Armény i Ázerbájdžánci. Balíkový přístup odmítl Ázerbájdžán, protože by NKR fakticky nepatřilo k jeho území. Naopak poprvé byly ochotni jednat Arméni i karabašští Arméni.¹⁸⁸

Výhoda a nevýhoda balíkového přístupu byla v tom, že v jednáních a textech nebyla zmínka o slovech autonomie, nezávislost, teritoriální integrita, které jsou z obou stran vnímány velmi negativně. Tento přístup měl přimět účastníky k racionalizaci konfliktu. Nepřesnost pojmů však spíše ukázala různé pochopení textů a diskuzí.¹⁸⁹

4.3.6 Vojské řešení

Nelze opomenout i vojenské řešení konfliktu. Toto řešení častěji zmiňuje ázerbájdžánská strana. Při současném řešení konfliktu, který neproказuje žádný posun je toto řešení čím dál více pravděpodobnější. „*Souimanov poznamenává, že Ázerbájdžán by si měl být vědom faktu, že přední část arménských sil se nachází zhruba 50-60 km od druhého největšího ázerbájdžánského města Gandža, přes které vedou klíčové komunikace do Gruzie a hlavně ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan.*“¹⁹⁰ Pokud by Arméni ovládly tyto oblasti, Ázerbájdžán by ztratil důležité finanční příjmy vycházející z těžby ropy a podporu států, které mají o ropu zájem. Důvodem je i to, že arménská armáda je stále pravděpodobně nejsilnější v celém kavkazském regionu. Pro Arménii by nová válka pravděpodobně znamenala jen větší ekonomický propad.¹⁹¹ V poválečném období byla v NKR vytvořena obranná linie a četná minová pole. Díky arménské diaspoře byla vybudována železnice ze Stepanakertu do Jerevanu, která by odvážela obyvatele NKR v případě útoku. Pokud se podíváme na množství vojenské techniky, které má ve své držení Ázerbájdžán i Arménie, byla by případná válka definitivní.¹⁹² Pokud by se do

¹⁸⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.174

¹⁸⁹ SOULEIMANOV, Emíl: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] [cit. 2016-12-28] In: *Studia territorialia*. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

¹⁹⁰ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.177

¹⁹¹ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.177

¹⁹² SOULEIMANOV, Emi: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] [cit. 2016-12-28] In: *Studia territorialia*. Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

konfliktu zapojila i oblast Nachičevanu, lze předpokládat i zapojení Turecka a následně Íránu a Ruska, a to by již mohlo přerůst v regionální válku.¹⁹³

Aby bylo v budoucnosti dosaženo ukončení konfliktu mírovým řešením, bylo stanoveno několik pilířů řešení, bez jejichž realizace není možné dojít cíleného výsledku. Mezi hlavní pilíře řešení patří:

1. *„Zachování teritoriální integrity Ázerbájdžánu s respektem k právu na sebeurčení karabašských Arménů. Volně k Ázerbájdžánu asociovaný Náhorní Karabach s maximální možnou mírou autonomie.“¹⁹⁴*
2. *„Návrat ázerbájdžánských uprchlíků, především v okupovaných okresech sousedící s Náhorním Karabachem, a znovuobnovení ázerbájdžánské suverenity nad těmito oblastmi.“¹⁹⁵*
3. *„Zajištění mezinárodní kontroly pro strategické území Šuša, Lačín a Šaumjanovs.“¹⁹⁶*
4. *„Posílení ekonomické dimenze řešení konfliktů v duchu hesla, že nejlepší prevencí proti konfliktům je vzájemný obchod.“¹⁹⁷*

Jak již bylo v různých modelech řešení konfliktu nastíněno, bude spíše docházet k prohlubování zamrznání konfliktu. Arménie nebude nikdy souhlasit se stáhnutím vojsk z okupovaných oblastí Ázerbájdžánu, dokud nebude vyřešena situace s NKR. Možným řešením by byla ztráta podpory ze strany Ruské federace Arménii, která by byla pravděpodobně nucena následně souhlasit s odstoupením dobytých a okupovaných území v Ázerbájdžánu z ekonomických důvodů.

Důležité je si uvědomit, že tisíce lidí jsou stále součástí tohoto nevyřešeného konfliktu. Ázerbájdžánští uprchlíci ze sedmi regionů, které jsou nadále okupovány Armény, jsou již přes 20 let mimo svoje rodné obydlí. V podobné situaci jsou karabašští Arméni, obyvatelé oblasti NKR, kteří žijí neustále v neurčitých podmínkách.¹⁹⁸

¹⁹³ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s.111

¹⁹⁴ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 178

¹⁹⁵ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 178

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 178

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 178

¹⁹⁸ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 14-15

Co by znamenalo obnovení konfliktu? Tou nejhorší možnou variantou by byla žádost o pomoc Arménie Ruska, zatímco Ázerbájdžán by se odvolal na pomoc Turecka, které je členem NATO. Tento výsledek by zajisté nebyl příhodný pro žádný stát.¹⁹⁹ Tato skrytá hrozba je zajisté součástí snahy vyřešení tohoto konfliktu pomocí různých modelů řešení.

Podle mého názoru je nejpříjatelnějším řešením pro obě strany balíkový přístup, který byl vypracován Minskou skupinou. NKR by byla oblastí, která by byla v přímém vztahu s Arménií i Ázerbájdžánem a oba dva státy by se mohly podílet na jeho správě. Arménie i Ázerbájdžán by musely udělat velké ústupky v tom, že Arménie by musela stáhnout arménské vojsko z okupovaného území Ázerbájdžánu a Ázerbájdžán by se musel vzdát svého nároku na udržení územní teritoriality. Uprchlíci z NKR by se mohli navrátit do svého rodného území. Problematickou stránkou by však mohlo být vedení země. Musel by být vytvořen systém, který by přesně určoval zastoupení národních skupin. Celá realizace by zajisté musela být zaštitěna kontrolou OBSE a jiných kontrolních složek. Další hrozbou by mohlo být soužití dvou národností s různým vyznáním, které však nelze předvídat.

4.4 Vliv mocností na konflikt

Na konflikt o Náhorní Karabach měla a má vliv především OBSE a státy, mezi které patří Rusko, USA, Turecko a Írán. Mezi hlavní důvody angažovanosti těchto států patří ropné bohatství v Kaspickém moři a snaha udržení vlastní bezpečnosti Ruska a Íránu.²⁰⁰ Z hlediska řešení konfliktu je důležité porozumět hlavním cílům daných zemí.

4.4.1 Rusko

Rusko jako velmoc má s tímto konfliktem největší spojení. Činí si historický nárok na toto území z hlediska zahraniční politiky a uvědomuje si důležitost území celého Jižního Kavkazu z hlediska hranice, která odděluje islámskou a křesťanskou oblast. Taktéž je jeden z hlavních důvodů zájmu surovinné bohatství. Do roku 1992 Rusko podporovalo Ázerbájdžán, pravděpodobně kvůli konzervativnějšímu režimu než v Arménii. Situace se změnila tehdy, když si Arméni uvědomili, že se nachází v pozici, kdy jsou ze všech stran obklopeni nepřítelem. Arménie proto podepsala 16. 5. 1992 s Ruskem Pakt vzájemné

¹⁹⁹ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 24

²⁰⁰ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

bezpečnosti.²⁰¹ Tímto paktem si získala pomoc Ruska v dalším možném konfliktu. Rusko v tomto momentu přestalo výrazně pomáhat Ázerbájdžánu a válečné vítězství se pomalu začalo obracet na stranu Arménů. Paradoxem je zásobení Arménie i Ázerbájdžánu ze strany Ruska vojenským vybavením, i když prokazatelné nejsou.²⁰²

V roce 1994 uzavřel Ázerbájdžán kontrakt se západními těžebními společnostmi, s kterým nesouhlasilo Rusko ani Írán. Tato dohoda se ukázala pro Ázerbájdžán jako klíčová a získala velké finanční výhody. Ázerbájdžán udělil následně i Rusku povolení na těžbu ropy a rusko-ázerbájdžánské vztahy se začaly zlepšovat. Rusko dokonce v roce 1997 podpořilo ázerbájdžánský požadavek o neoddělitelnosti hranic na lisabonském summitu OBSE. Strana Ruska se znovu otočila při výstavbě ropovodu BTC, který měl sloužit jako hlavní transportní potrubí pro kaspickou ropu. Rusko tak přišlo o monopol, který vlastnil prostřednictvím ropovodu Baku-Novorosijsk.²⁰³

Mohlo by se zdát, že v současnosti má větší podporu Ruska Arménie, která je na Rusku zcela závislá. Velký význam pro Arménii znamenají ruské vojenské základny na jejich území. Ázerbájdžán ovšem od Ruska odebírá stále mnoho zbraní. Rusko se také angažuje v jiných částech světa a mimo jiné v posledních letech muselo čelit několika ekonomickým sankcím a pádu cen ropy. Vyřešení, ale i rozpoutání otevřeného konfliktu, je pro Rusko nežádoucí kvůli všem těmto věcem, které by mohlo ztratit.²⁰⁴

4.4.2 Spojené státy americké

Po rozpadu SSSR se USA do oblasti Jižního Kavkazu neangažovalo. První zájem USA zaznamenalo až v roce 1994, kdy se soukromý těžební americký sektor začal zajímat o možnost těžby ropy v Kaspickém moři. Nerostné bohatství však není jediným důvodem, proč se USA začaly zajímat o oblast Jižního Kavkazu. Zajisté Američané v této oblasti spatřují možnost vytvoření bezpečné zóny a zpomalení ekonomického vývoje v Íránu.²⁰⁵

²⁰¹ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

²⁰² DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

²⁰³ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

²⁰⁴ ANDRŠ, Vojtěch: *Konflikt v Náhorním Karabachu a vliv rusko-turecké krize* [online] [2016-03-21] [cit. 2017-03-31] Dostupné z: <http://www.esjnews.com/cs/konflikt-nahornim-karabachu-vliv-rusko-turecke-krize>

²⁰⁵ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

USA se kvůli těmto důvodům začaly angažovat v mírovém řešení konfliktu o Náhorního Karabachu. S Ázerbájdžánem USA uzavřely v roce 1998 smlouvu o spolupráci v bezpečnostní oblasti. V reakci na to arménská diaspora prosadila v USA zákon Freedom Support Act, který označoval Ázerbájdžán za útočící stranu, a tím byla USA znemožněna jakákoliv možnost rozvojové pomoci pro Ázerbájdžán. Tento zákon byl zrušen po teroristických útocích v roce 2001. Americká politika vychází z vlastních geopolitických a ekonomických zájmů, ale na rozdíl od Ruska se ve svém vlastním zájmu snaží o vyřešení konfliktů, které by mohlo znamenat rozšíření bezpečnostní zóny.²⁰⁶

4.4.3 Turecko

Turecký zájem o oblast Náhorního Karabachu spočívá hlavně v ekonomických oblastech - například rozšíření obchodního trhu. Přirozeně Turecko spolupracuje a obchoduje s Ázerbájdžánem, který je mu kulturně a jazykově blíže než Arménie. Arménsko-turecké vztahy jsou stále velmi napjaté z historických důvodů. Turecko odmítá označit události z roku 1915-1916 ze genocidu spáchanou na arménském obyvatelstvu i přesto, že je kvůli tomu pod tlakem Evropské unie.²⁰⁷ Část tureckého i arménského obyvatelstva se snaží o usmíření a navázání obchodních vztahů. Za tímto účelem byl založen smířčí výbor, kde se vede dialog o možném podnikání.²⁰⁸

Jako jediná velmoc Turecko od samého začátku konfliktu o Náhorní Karabach podporovalo Ázerbájdžán. V roce 1992 byly na arménsko-turecké hranice umístěny turecké vojenské hlídky, které jsou zde v menší míře stále. V posledních letech začalo Turecko spolupracovat s Ruskem. Z hlediska přístupu Turecka k Evropské unii není postoj Turecka k jednostranné podpoře Ázerbájdžánu přívětivý. Tím pádem podpora Ázerbájdžánu již není ze strany Turecka tak jednoznačná.²⁰⁹

4.4.4 Írán

Írán ve srovnání s Tureckem naopak od začátku konfliktu podporoval spíše Arménii. Mezi hlavní důvody podpory Arménie patří obavy z velké části ázerbájdžánského obyvatelstva žijícího na severu Íránu, které by mohlo chtít připojit toto území k Ázerbájdžánu. V Íránu žijí i Arméni, kteří zastupují střední vrstvu, která zde má značný

²⁰⁶ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

²⁰⁷ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

²⁰⁸ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.282

²⁰⁹ DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

vliv. Írán se stal druhým nejvýznamnějším partnerem Arménie. Mezinárodní vztahy s Arménií poškozují blízké vztahy Ázerbájdžánu s Tureckem a spory o území ropy v Kaspickém moři. Po nástupu íránského prezidenta Ruháního v roce 2013 se postupně iránsko-ázerbájdžánské vztahy začaly pomalu zlepšovat a Írán nyní usiluje o pozici mediátora v rámci OBSE mezi Arménií a Ázerbájdžánem.²¹⁰

K definitivnímu vyřešení problému je zapotřebí spolupráce velmocí, které jsou do tohoto konfliktu vtaženy. Nicméně ne pro všechny velmoci je vhodné konflikt definitivně ukončit. Pravděpodobně největší moc ke stabilizaci a ukončení konfliktu má Rusko nebo USA, protože Turecko a Írán nemají tak velkou moc ve světovém měřítku, ale i přesto jsou důležitými regionálními hráči. Z pohledu zainteresovanosti a neutrality postavení by toto místo měly zaujímat Spojené státy americké, i když možný nadhled a odstup se dá hodnotit jako výhoda i nevýhoda. Zřejmé ale zůstává, že bez souhlasu Ruska pravděpodobně nikdy nedojde ke kompromisu Arménie a Ázerbájdžánu, protože právě Rusko má největší vliv na oblast Jižního Kavkazu.

²¹⁰ ANDRŠ, Vojtěch: *Konflikt v Náhorním Karabachu a vliv rusko-turecké krize* [online] [2016-03-21] [cit. 2017-03-31] Dostupné z: <http://www.esjnews.com/cs/konflikt-nahornim-karabachu-vliv-rusko-turecke-krize>

5 Současný vývoj

I přes to, že arménsko-ázerbájdžánský konflikt byl uzavřením příměří v roce 1994 ukončen trvalý ozbrojený konflikt, za více jak 20 let nedošlo k vyřešení sporných otázek. Naopak dochází spíše k eskalaci a zvýšené intenzitě zbrojení. Pokud bude frekvence výbojů pomalu stoupat, znovu může propuknout ozbrojený konflikt, který může mít fatální následky pro celou oblast Kavkazu.

5.1 Vývoj a následky konfliktu na počátku 21. století

Válka má vliv na obyvatelstvo celého Jižního Kavkazu i v současnosti. V Ázerbájdžánu se nachází přes jeden milion uprchlíků, kterým do dnešní doby nebyly vytvořeny vhodné podmínky, a tito občané se ocitají na hranicích chudoby. Nenávist mezi dvěma národy je neustále prohlubována dokonce i u mladé generace. V podstatě je paradoxní, že právě tato mladá generace se více přimyká k radikalismu než generace starší. Vše můžeme vysvětlit radikálním oddělením školství a omezeným výkladem všech historických událostí. Mladí lidé se v podstatě s druhou a nenáviděnou národností za svůj život nikdy zcela nesetkali, a proto svůj pohled jen zřídka mění. Starší generace naopak s druhým národem přicházela do kontaktu ve školách, na kulturních akcích a ve vojenské službě, a proto vidí ve svém protivníkovi i lidskou bytost. Problém v radikalismu mladé generace můžeme najít na straně Ázerbájdžánců i Arménů. Patrný rozdíl je v tom, že Arméni mají v sobě nenávist k Ázerbájdžáncům hlouběji zakořeněnou a to z důvodů, že všechny křivdy Osmanské říše připisují i Ázerbájdžáncům.²¹¹ Z těchto všech výše zmíněných argumentů je zřejmé, že arménsko-ázerbájdžánský konflikt je stále živý.

Konflikt o Náhorní Karabach byl v Arménii i Ázerbájdžánu sekuritizován. Minulé vlády ani ty současné se toho problému nechtějí účastnit ze strachu, že by to mohlo vyvolat sestup jejich oblíbenosti. V rámci Jižního Kavkazu fungují mezinárodní nevládní organizace, které se podílejí na budování míru mezi zneprátelenými stranami ve společnosti. Mezi nevládní organizace patří např. Helsinkí Citizens' Assembly, která se snaží o vytvoření spolupráce mezi nevládními organizacemi či samosprávou Arménů a Ázerbájdžánců.²¹²

²¹¹ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.180

²¹² KOPEČEK, Vincent: Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu [online] [2007-12-20] In. Mezinárodní politika [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/dokumenty/napsalionas/odb-20071220-1227.pdf>

V rámci těchto organizací jsou často vedeny dialogy Arménů a Ázerbájdžánců, kteří se tímto způsobem snaží najít kompromis pro obě dvě strany. Častým místem voleným pro setkání je neutrální Gruzie. V rámci těchto projektů se setkávají převážně mladí vzdělaní lidé. Setkání nejsou vždy zaměřená jen na konflikt o NK, ale např. mezinárodní vztahy států a jiné všeobecné věci. Účelem je spolupráce Arménů a Ázerbájdžánců a budování důvěry mezi sebou. Překážky v komunikaci jsou občas opravdu tak velké, že není možná jakákoliv spolupráce. Otevření jsou převážně občané, kteří přišli do kontaktu s vnějším světem. Tito mladí lidé mohou mít v budoucnu vliv na budování vztahů mezi svými zeměmi.²¹³

I když se nesnášenlivost mezi Armény a Ázerbájdžánci může zdát jako nepodstatná věc, v rámci trvalého uzavření míru a z psychologického hlediska může mít velký význam. Pokud neziskové organizace pomohou v rámci různých programů k setkávání se a poznávání druhého národa, může zde vzniknout optimálnější prostředí pro řešení problémů. Lidé se tak mohli vyvarovat jednostrannému výkladu dějin, který jim je předáván ve školním prostředí, a mohli by sami začít kriticky hodnotit situaci. Všechny tyto faktory by mohly být malým krůčkem ke zlepšení situace mezi těmito státy a zajištění většího prostoru pro diskuzi.

Nenávist a izolace obyvatel prohlubuje trvalé uzavření hranic mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Většina obyvatel nemá žádné informace o druhé zemi. Otevření hranic v rámci minimálního obchodu ázerbájdžánská vláda odmítá z prostého důvodu, nebudou jednat se státem, který okupuje část jeho území.²¹⁴ I když by obchod mohl napomoci překonat starou nenávist, která je v obyvatelích zasetá.

Do Náhorního Karabachu se lze dostat jen přes Arménii. Náhorní Karabach je v podstatě ohraničen linií příměří, kterou kopírují minová pole. Linie je dlouhá 320 km, kterou ohraničuje značně velké množství pytlů písku a ostnatého drátu. Tato linie nebyla překročena od uzavření příměří v roce 1994. Arménie a Ázerbájdžán jsou sousední státy, avšak samy o sobě nemají téměř žádné informace a neudržují ani žádné vztahy.²¹⁵

²¹³ KOPEČEK, Vincent: Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu [online] [2007-12-20] In. Mezinárodní politika [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/dokumenty/napsalionas/odb-20071220-1227.pdf>

²¹⁴ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.276

²¹⁵ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s.21-22

I když se na první pohled může dát, že Arménie, která okupuje část okresů Ázerbájdžánu, válku vyhrála, spíše zvítězila v tzv. Pyrrhově vítězství. Arménie nemá na své straně žádného obchodního a ekonomického partnera, pokud vynecháme Ruskou federaci, která s Arménií ale přímo nesousedí. Arménie přišla také o možnosti budování ropovodu z Kaspického moře, který mohl vést přes jejich území, a tím ztratila značné ekonomické zisky. Dalo by se říci, že Arménie stále existuje jen díky ruské pomoci. Příchod zahraničních investorů je vyloučen kvůli stále nevyřešenému konfliktu o Náhorní Karabach.²¹⁶

V roce 2001 byl oficiálně vydán ázerbájdžánský dokument, který shrnuje většinový názor ázerbájdžánské populace, který byl nazván Kapitola čtyři. Tento dokument obsahuje čtyři nejdůležitější body:

- Náhorní Karabach má získat vysokou míru autonomie v rámci jednotného Ázerbájdžánu
- Arménie navrátí sedm okupovaných oblastí
- Ázerbájdžánským občanům bude poskytnuta možnost navrácení se do svých rodných oblastí
- Ázerbájdžán usiluje o mírové řešení. Pokud ale Arménie nepřistoupí na kompromis, je připraven si vzít své území zpět silou²¹⁷

V roce 2001 došlo k dalšímu jednání, kdy strany téměř dosáhly dohody pod záštitou amerického ministra zahraničí Colina Powella, které proběhly na Floridě ve městě Key West mezi ázerbájdžánským prezidentem Hejdarem Ālijevem a arménským prezidentem Robertem Kočarjanem. Dohoda měla obsahovat vztahy na konfederativní úrovni mezi Stepanakertem a Baku a mělo dojít k územní výměně. Arménie by poskytla Ázerbájdžánu Meghrilský koridor, Arménie měla získat Lačinský průsmyk. Náhorní Karabach by zůstal součástí Ázerbájdžánu, získal by však velkou míru svrchovanosti.²¹⁸ Schůzka podle informací proběhla nad očekávání dobře. Rámec s mírovými dohodami byl téměř vytvořen. K dalšímu setkání prezidentů mělo dojít ve Švýcarsku v červnu téhož

²¹⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.180-181

²¹⁷ ROMANCOV, Michael a kol. *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. s.107

²¹⁸ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.176

roku.²¹⁹ Jednání byla nakonec pozastavena kvůli změně vlády v Baku. A nový prezident Ázerbájdžánu navrhl začít diskuzi znovu. Arménie s tímto návrhem nesouhlasila.

V roce 2002 započal tzv. pražský proces, kdy se každé dva roky setkávají v Praze ministři zahraničí Arménie a Ázerbájdžánu. Skutečným počátkem byl však rok 2004. O výsledcích nejsou bližší informace z důvodů přísného utajení. V roce 2004 představila Minská dohoda tři další možné scénáře vývoje konfliktu o Náhorní Karabach:

1. Nebude možné dosáhnout žádné dohody
2. Vzájemné vztahy budou normalizovány, otázka Náhorního Karabachu bude odložena
3. Strany se dohodnou ve všech bodech

Rok 2005 znamenal znovu ustrnutí mírového procesu. Obě dvě strany se navzájem slovně atakovaly a postupně započalo porušování míru v podobě ozbrojených útoků. Na dalším setkání prezidentů v roce 2006 ve francouzském Rambouillet došlo ke kompromisu ohledně metody jednání, která bude založena na volené diskuzi.²²⁰

V dalších letech docházelo ázerbájdžánskou vládou k zastrašování Arménie vojenskou silou z důvodu, že nedošlo k žádnému trvalému řešení. Obě země dávají nemalé finance na udržení vlastní armády a nalezení potenciálních spojenců, kteří by se při vypuknutí dalšího konfliktu přidali na jejich stranu. Ve větší míře se to týká Ázerbájdžánu.²²¹

Vyjednávání v rámci OBSE mělo vést k tzv. Madridským principům, které byly schváleny v roce 2009.²²² Madridské principy požadují návrat všech okupovaných území kolem Náhorního Karabachu Ázerbájdžánu, dočasnou záruku bezpečnosti Náhorního Karabachu, který by měl být spojen koridorem s Arménií. Konečný status Náhorního Karabachu by měli určit sami místní obyvatelé formou referenda.²²³ Od madridských

²¹⁹ DE WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*. Praha: Academia, 2012, s. 26-27

²²⁰ ŠMÍD Tomáš a VAŘURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 176

²²¹ ROMANCOV, Michael a kol.: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě*. 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013, s.110

²²² ZACHA, Ondřej: *Za krizí v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobě-selhavani/>

²²³ POLÍVKA, Martin: *Konec sporu o Náhorní Karabach se přiblížil, tvrdí jednatele* [online]. Idnes.cz. [2009-11-22] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: zpravy.idnes.cz/konec-sporu-o-nahorni-karabach-se-priblizil-tvrdi-jednatele-p48-/zahranicni.aspx?c=A091122_205431_zahranicni_vel

principů však nedošlo k žádnému kladnému pokroku. V roce 2015 byla v Baku dokonce uzavřena i pobočka OBSE a rádio Svobodná Evropa.²²⁴

Nutno podotknout, že zde můžeme vidět náklonnost států Minské skupiny k Arménii nebo Ázerbájdžánu. Francie stojí spíše na straně Arménie, pravděpodobně díky velké arménské diaspoře ve Francii. Podle nezávislého pozorovatele neutrální pozici zaujímají jediné Spojené státy americké.²²⁵

Z geopolitického hlediska má největší vliv na daný konflikt Ruská federace, která by mohla pomoci k vyřešení a ukončení konfliktu. Problém je ale v tom, že tohle řešení není pro Ruskou federaci zcela výhodné. Stávající situace je pro ně v daném okamžiku vyhovující.²²⁶ Rusko je z bezpečnostního hlediska partnerem Arménie skrze Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Při otázce sblížení a pomoci ze strany EU Arménii, reagovalo Rusko zvýšením cen energií v Arménii. Tlak na arménskou vládu vyústil v ukončení jednání s EU. Důležitý je vztah, který Rusko současně udržuje s Ázerbájdžánem. Jako příklad lze doložit nákup zbraní z Ruska v hodnotě čtyř miliard, import z Ruska z hlediska vojenské techniky dosahuje až 85 %. Obě dvě strany jsou si vědomy možnosti, které mohou nastat z hlediska konfliktu mezi nimi. Rusku vyhovuje sousedit se slabými státy, které následně mohou ovládat - př. Ukrajina, Gruzie.²²⁷ Z tohoto pohledu je možné předpokládat, že ruský zájem v této oblasti pramení jen z budoucí okupace celé oblasti Kavkazu. Tuto prognózu lze podpořit však jen historickou snahou expanzí Ruska, která by se mohla opakovat.

5.2 Aktuální stav

Začátkem dubna 2016 opět propukly nepokoje v oblasti Náhorního Karabachu. V dané chvíli nebylo jasné, která ze stran příměří porušila. Ázerbájdžán obvinil Arménii z odstřelování frontové linie do oblasti Ázerbájdžánu. Baku také pohrozilo, že pokud odstřelování nepřestane, zaútočí na hlavní město Náhorního Karabachu Stepanakert.

²²⁴ ZACHA, Ondřej: *Za krizi v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobé-selhavani/>

²²⁵ ZACHA, Ondřej: *Za krizi v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobé-selhavani/>

²²⁶ ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s.181

²²⁷ ZACHA, Ondřej: *Za krizi v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobé-selhavani/>

Arméni naopak obviňují z útoku Ázerbájdžán. Celý ozbrojený konflikt trval několik dní a údaje o mrtvých se různí, pravděpodobně se jedná přibližně o 200 obětí. Podle odhadů analytiků, kteří vývoj oblasti průběžně sledují, hrozí, že Ázerbájdžán se pokusí znovu nabýt okupovaných území silou. Poslední roky díky výnosům z ropy Ázerbájdžánci financují vojenské vybavení země.²²⁸

Po víkendových bojích se všechny strany dohodly na příměří. Od roku 1994 jde o nejvíce vyostřený konflikt. Ozbrojený konflikt podle zdrojů neutichl okamžitě, ale postupně se snižovala intenzita výstřelů. Arméni i Ázerbájdžánci následně tvrdili, že nepříteli způsobili velké ztráty, ale sami utrpěli jen minimální ztráty na obětech.²²⁹ Velká část internetových zdrojů oznámila odlišné zprávy v počtu obětí, rozdíly jsou v desítkách mrtvých, a je prakticky nemožné z různých zdrojů zjistit, kdo provokaci primárně zahájil.²³⁰

Od ozbrojené eskalace v dubnu 2016 uběhl téměř rok. Ázerbájdžán i NKR přistupují k vyřešení konfliktu velmi nerealisticky. Jakákoliv diskuze vyústila v nekompromisní trvání na svých nárocích či požadavcích obou zemí. Znovu propuknutí bojů může proběhnout v podstatě kdykoliv. Pro Rusko a Turecko by oživení konfliktu na Jižním Kavkaze mohl být velký problém, protože velká část jejich armády je v současnosti zaměstnána situací v Sýrii. Primární nasazení a řešení problémů směřuje tedy do Sýrie. Minská skupina by měla zvýšit nasazení pro stabilizaci a řešení arménsko-ázerbájdžánského konfliktu. Pokud tak neučiní, mohl by mít znovu oživený ozbrojený konflikt fatální důsledky na celou oblast Kavkazu i Blízkého východu.²³¹

Zmiňovaná situace v roce 2016 nenastala ze dne na den. K růstu útoků a mobilizace dochází již od roku 2010. V roce 2010 byly poprvé od uzavření příměří zaznamenány dva menší konflikty. K těmto střetům pravděpodobně došlo kvůli zvýšení cen ropy. Díky větším příjmům pak Ázerbájdžán mohl investovat více peněz do ozbrojených sil státu. Ázerbájdžán měl v daném roce osmkrát vyšší výdaje na armádu než

²²⁸ Česká televize: *Desítky mrtvých při krizi v Náhorním Karabachu. Baku hrozí těžkým ostřelováním* [online]. [2016-04-04] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1744162-desitky-mrtvych-pri-krizi-v-nahornim-karabachu-baku-hrozi-tezkym-ostrelovanim>

²²⁹ Česká televize: *Válečný kotel v Karabachu uhasíná: Strany se dohodly na příměří* [online]. [2016-04-05] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1745326-valecny-kotel-v-karabachu-uhasina-strany-se-dohodly-na-primeri>

²³⁰ ZACHA, Ondřej: *Za krizi v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobem-selhavani/>

²³¹ GRONO, Magdalena: *Looming Dangers One Year after Nagorno-Karabakh Escalation* [online]. [2017-03-31] International Crisis group [cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-azerbaijan/looming-dangers-one-year-after-nagorno-karabakh-escalation>

Arménie. V roce 2014 došlo k prvním větším útokům, kdy došlo k sestřelení arménského vrtulníku. Celkově od roku 2010-2014 bylo zabito cca 100 obětí. Z velké části měli tyto oběti na svědomí odstřelovači z obou zneprátelených stran. V roce 2015 Arménie nasadila na sporné hranice těžkou vojenskou techniku, která měla Ázerbájdžán zastrašit. Tento akt byl Ázerbájdžánci vnímán jako možný začátek dalšího ozbrojeného konfliktu, a proto byli povoláni další vojáci. Zajímavé je, že k těmto střetům či zastrašovacím manévřům z velké části docházelo vždy před plánovaným jednáním obou zemí.²³²

Pokud budou nepokoje probíhat v podobné časové intenzitě, dříve či později musí dojít k ozbrojenému střetu, který může být pro obě země fatální. Po dvaceti letech utichlého konfliktu se síly na stranách státu vyrovnaly, ne-li spíše obrátily.

5.3 Analýza konfliktu

Šárka Waisová dělí konflikt do sedmi stádií, která jsou uvedena v první kapitole. Tato stadia aplikujeme na konflikt o Náhorní Karabach. K latentnímu konfliktu, kdy si Arméni i Ázerbájdžánci uvědomili, že oba dva usilují o oblast Náhorního Karabachu, patří pravděpodobně období po 1. světové válce. Roznětkou byla patrně snaha NK se osamostatnit a stát se nezávislým státem. V reakci na tuto událost se Arménie snažila o připojení NK ke své zemi. Avšak o několik dní později Sovětský svaz dobyl celou oblast Jižního Kavkazu a NK byl z nařízení Sovětského svazu připojen k Ázerbájdžánu. Na několik let tento spor utichl, protože neměl možnost se nadále rozvíjet pod silnou ruskou nadvládou. V průběhu vlády Sovětské svazu došlo k několika malým demonstracím a snaze otevřít možnost diskuze o připojení NKAO k Arménii, ale nikdy tyto výboje nebyly tak silné, že by se dalo mluvit o dalším stádiu konfliktu - tzv. manifestaci. O začátku manifestace lze mluvit s oslabováním Sovětského svazu v 80. let 20. století. V tomto období začalo docházet k růstu nacionalismu a snaze NKAO se odtrhnout od Ázerbájdžánské SSR a zcela se osamostatnit nebo se připojit k Arménské SSR. K třetímu stádiu k eskalaci konfliktu začíná docházet od roku 1998, kdy Arméni, karabašští Arméni i Ázerbájdžánci začínají formovat svoje ozbrojené síly a postupně začíná docházet k prvním ozbrojeným střetům. Do roku 1992 bylo vítězství v konfliktu střídavě na straně Ázerbájdžánu nebo Arménie. Po roce 1992, kdy ruská vojska přestala podporovat Ázerbájdžán, se situace radikálně změnila a Arménie získala v období dvou let celé území

²³² ZACHA, Ondřej: *Za krizi v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobe-selhavani/>

NK a navíc šest regionů Ázerbájdžánu. Od konce roku 1993 postupně konflikt začal přecházet do dalšího stádia konfliktu - tzv. mrtvého bodu. Státy se začaly potýkat s finančními problémy, protože veškeré peníze odcházely na vojenské vybavení. Nelze opomenout ani fyzické a psychické oslabení všech obyvatel Arménie i Ázerbájdžánu. Další stádium je deeskalace konfliktu, které začalo probíhat od podepsání příměří v květnu 1994. Všechny strany se snažily najít přijatelné řešení fungování NK pro Arménii, NKR i Ázerbájdžán. K předposlední fázi řešení konfliktu, kdy se obě dvě strany snaží překonat neslučitelné rozpory, dochází v rámci mírových řešení jen zřídka. Nejblíže této fázi byl rok 2001 při setkání arménského a ázerbájdžánského prezidenta na Floridě. Oba prezidenti byli v rámci možností ochotni přistoupit k navrženému mírovému řešení. Po jednání na Floridě však došlo v Ázerbájdžánu ke změně politických subjektů a nový prezident nebyl ochoten v diskuzi nadále pokračovat. Vývoj konfliktu se tedy znovu navrátil do stádia deeskalace, kde přetrval přibližně do roku 2010. V průběhu posledních 7 let dochází k mírným ozbrojeným atakům, kdy se konflikt vrací do třetího stádia eskalace a následně pomalu přechází znovu k deeskalaci.

Nejpravděpodobnější budoucí vývoj arménsko-ázerbájdžánského konfliktu je v tomto bodě těžké odhadnout. Pokud bychom vycházeli ze stádií konfliktu, je pravděpodobné, že dojde znovu k eskalaci konfliktu, který tentokrát může trvat do konečného vítězství jedné strany.

Pokud by se konflikt ale znovu navrátil k deeskalaci a hledání nového řešení, je důležité si uvědomit několik faktorů, které zde mají velký vliv. Jedním z faktorů je to, že na mírových mediacích jsou přítomny vedoucí skupiny zemí, kteří nejsou tak významně ovlivněni konfliktem jako místní obyvatelé. Politická skupina, která je v danou dobu u moci, se obává toho, že pokud sníží svoje požadavky ve snaze najít společné východisko s protistranou, ztratí podporu občanů. Další problém by mohl nastat i tehdy, kdyby byla podepsána smlouva o ukončení konfliktu. Arménské a ázerbájdžánské obyvatelstvo nemusí být schopno spolu kooperovat. V Arménii i Ázerbájdžánu jsou lidé ovlivněni školskou doktrínou, kde jsou dějiny podávány jen z jedné strany, nemluvě o veřejných médiích, které nelze považovat za svobodné. Konflikt a nenávisť k druhému národu může být tak hluboce zakořeněn, že by jakékoliv fungování ve spolupráci těchto dvou národů nemohlo nikdy fungovat. Tuto představu, neulehčuje ani náboženská rozdílnost.

To, že by mohlo dojít k dalšímu propuknutí vojenské eskalace, si uvědomuje i International Crisis group. Podle nich existuje vážné riziko nebezpečí použití raket s dlouhým doletem, které by mohly napáchat velké civilní ztráty. Poprvé za 25 let po uzavření příměří nastala chvíle, kdy jsou tyto dvě země nejbližší k rozpoutání vojenského konfliktu. Rusko by se mělo začít výrazně podílet na vyřešení tohoto konfliktu pod záštitou ostatních členských zemí OBSE. Po konfliktu, který proběhl v dubnu 2016, byla svolána schůze arménského a ázerbájdžánského prezidenta, která měla znovu oživit debatu mírového procesu. Všechny informace naznačují, že strany nebyly ochotny navázat znovu bližší spolupráci. Z tohoto vyplývá, že Minská skupina by měla spojit veškeré úsilí a pokusit se vytvořit vhodné podmínky pro další krok v procesu vyřešení a definitivního ukončení konfliktu.²³³

²³³ INTERNATIONAL CRISIS GROUP: *Nagorno-karabakh: New opening, or more peril* [online] [2016-07-04] [cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/azerbaijan/nagorno-karabakh-new-opening-or-more-peril>

6 Pedagogická aplikace

Kapitola - Pedagogická aplikace - pojednává o různých možnostech zařazení konfliktu Náhorního Karabachu v arménsko-ázerbájdžánském kontextu v praxi na základní škole nebo gymnáziu. Najdeme zde návrh hodiny z předmětu Společensky-vědního semináře na gymnáziu na téma Konfliktu o Náhorní Karabach.

6.1 Mezipředmětové vztahy

V rámci mezipředmětových vztahů k danému tématu jistě nesmíme opomenout zeměpis a dějepis, které mají k této problematice velmi blízko. Konflikt o Náhorní Karabach by se dal zařadit regulérně i do těchto předmětů.

V rámci zeměpisu Rámcového vzdělávacího programu (RVP) pro základní školy by téma spadalo do oblasti Společenské a hospodářského prostředí, učivo o regionálních společenských, politických a hospodářských útvarech. V rámci ŠVP je tato výuková oblast často zařazována do 9. ročníku, což je z možného zařazení do výuky velmi příhodné.²³⁴ Na gymnáziu by bylo téma zařazeno v rámci RVP do výukové oblasti Sociální prostředí, do učiva kulturní a politické prostředí.²³⁵ Zde bychom se mohli věnovat Náhornímu Karabachu jako jednomu z ohnisku světového napětí. Na většině gymnázií jsou geografii věnovány 2 hodiny týdně v prvním a druhém ročníku, a proto je velmi nepravděpodobné, že by měl učitel prostor se věnovat neaktuálnímu tématu v rámci geopolitiky. Vhodné uplatnění by měla látka v zeměpisném semináři, kde by mohla být začleněna do bloku Politické geografie.

V dějepise by problematika NK byla zařazena v RVP pro základní školy do výukové oblasti Rozdělený a integrující svět do učiva problémy současnosti.²³⁶ Podle většiny ŠVP i logického sledu učiva je toto téma zařazováno na konci 9. ročníku. I když je dějepis většinou dotován dvěma hodinami v ročníku, kvůli velkému množství učiva je nepravděpodobné, že by zbyl čas na oblast Kavkazu, které není aktuální. V rámci volitelných předmětů na základních školách je často nabízen dějepisný seminář, kde by téma mohlo být stručně nastíněno. Na gymnáziu by byla látka zařazena do oblasti Moderní doba II – Soudobé dějiny. V rámci učiva by pak mohl konflikt o Náhorní Karabach spadat do učiva Východní blok, jeho politický, hospodářský a sociální vývoj a SSSR jako světová

²³⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²³⁵ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159 ISBN 978-80-87000-11-3>

²³⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

velmoc, kde by byl probrán rozpad SSSR a následný průběh událostí v postsocialistických státech, nebo by byla zařazena do učiva globální problémy moderní společnosti.²³⁷ Ideální situace by nastala, pokud by bylo možné se věnovat této problematice v dějepisném semináři.

5.2 Průřezová témata

Téma by se dalo zpracovat i v rámci průřezových témat na základní škole i na gymnáziu. Z hlediska náročnosti tématu je zařazení na gymnáziu rozumnější. Učivo by se dalo pojmut z hlediska průřezových témat Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech nebo Multikulturní výchova.

Z hlediska průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech na základní škole by bylo učivo zařazeno do tematického okruhu Evropa a svět kolem nás, který je zaměřen na zážitky a zkušenosti z Evropy a světa a život v jiných zemích.²³⁸ V rámci RVP pro gymnázia by spadalo do tematického okruhu Globální problémy, jejich příčiny a důsledky.²³⁹

Mimo jiné by se téma dalo aplikovat i v rámci průřezového tématu Multikulturní výchova. Podle RVP pro základní školy by problematika spadala do tematického okruhu Etnický původ či Principy sociálního smíru a solidarity.²⁴⁰ Téma by bylo upřesněno na základě aplikování učiva. Podle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia lze téma zařadit do tematického okruhu Základní problémy sociokulturních rozdílů.²⁴¹ V rámci Multikulturní výchovy by zde byl kladen důraz na pojmy národ, etnikum rasismus, extremismus, náboženská nesnášenlivost a jiné, které by byly vysvětlené na sporu o Náhorní Karabach. Jak již bylo zmíněno v rámci mezipředmětových vztahů je vhodnější zařazení na gymnáziu. Pokud by bylo téma uplatňováno v rámci průřezových témat, bylo by ideální vytvoření projektu na základě spolupráce učitelů se zeměpisnou, společensko-vědní a dějepisnou odborností.

²³⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159 ISBN 978-80-87000-11-3>

²³⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²³⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

²⁴⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

5.3 Občanská výchova, Základy společenských věd

Téma by se bezesporu dalo zařadit i do občanské výchovy na základní škole. Dané téma je problematické svou obsáhlostí a znalostmi odborných termínů, které by žákům základní školy mohly činit problémy, a proto by bylo lepší se tématu hlouběji věnovat na gymnáziu.

Téma by spadalo podle RVP pro základní školy do oblasti Člověk, stát a právo, konkrétně učivo Lidská práva.²⁴² Vzhledem k tomu, že konflikt se nachází v oblasti Kavkazu, není zcela samozřejmé, že žáci znají polohu kavkazských států. Ještě důležitějším prvkem je minimální znalost fungování a historický kontext Sovětské svazu. Proto by bylo nejvhodnější tento projekt či hodinu zařadit do druhého pololetí devátého ročníku. Se všemi těmito faktory musí učitel pracovat.

Zakotvení konfliktu o Náhorní Karabach bude z hlediska RVP pro gymnázia mnohem snazší než pro základní školy. Výhody lze spatřovat v již nabytých základních vědomostech z hlediska zeměpisu a dějepisu a podrobnějších znalostí z oblasti společenských věd. V předmětu základu společenských věd by látka patřila do výukové oblasti Mezinárodní vztahy, globální svět, konkrétně do učiva Proces globalizace, kde by byly nastíněny globální problémy.²⁴³ Mimo jiné bychom se nevěnovali jen konfliktu o Náhorní Karabach, ale zajisté by byly zmíněny i jiné sporné světové oblasti. Učivo by bylo nejvhodnější zařadit do třetího nebo čtvrtého ročníku vyššího gymnázia. Určitě by toto téma mělo být nastíněno až po probrání politologického bloku, který je s tou problematikou nejvíce spojen.

Nejvhodnější by bylo zařadit problematiku do společensko-vědního semináře, kde si učitel může sám zvolit probírané učivo. Seminář by byl také vhodnější z časového hlediska a ve složení žáků, kteří mají vztah k danému předmětu. V návrhu hodiny se budeme zabývat právě touto variantou. Navrhovaná hodina bude mít časovou dotaci 90 min. Výuka dalších podobných témat např. Izraelsko-palestinský konflikt, Vietnamský konflikt a jiné by mohla pokračovat podobnou formou, kdy má učitel vedoucí postavení v hodině.

²⁴² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

²⁴³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

Druhou variantou by byla forma skupinové práce, kdy by žáci byli rozděleni po dvojicích až čtveřicích podle počtu žáků v semináři. Každá skupina by jednotlivě zpracovala dané téma, které by následně prezentovala ostatním žákům. Mimo jiné by učitel vždy poskytl minimální charakteristiku daného tématu a možné další zdroje, které by si všichni žáci nastudovali, aby byli schopni vést rozhovor na dané téma po přednesu spolužáků. Tato možnost je náročnější, ale umožňuje studentům se více zamyslet nad daným tématem a poskytuje jim možnost vytvoření nových názorů v rámci diskuze.

5.3.1 Návrh hodiny

Ročník: 4. Ročník, gymnázium

Předmět: Seminář společenských věd

Vzdělávací oblast: Výchova k občanství

Obsah vzdělávacího oboru: Politická geografie

Téma: Konflikt o Náhorní Karabach

Časová dotace: 90 min.

Mezipředmětové vztahy: dějepis, zeměpis, český jazyk

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova

Cíl vyučovací hodiny: Žák stručně popíše příčiny a důsledky konfliktu a vysvětlí politickou situaci v daných státech.

Klíčové kompetence:

- Kompetence k řešení problému

Žák vnímá nejrůznější problémové situace, přemýšlí o problémech a jejich příčinách. Získané vědomosti následně dokáže využít k objevování různých variant řešení problému.

- Kompetence komunikativní

Žák se nebojí vyjádřit svůj názor. Mluví výstižně, souvisle a kultivovaně. Dokáže naslouchat názorům spolužáků a učitele a dokáže na ně reagovat.

- Kompetence sociální a personální

Žák vytváří vhodné klima k práci ve třídě a dokáže spolupracovat ve skupině.

- Kompetence občanská

Žák respektuje přesvědčení druhých lidí. Je si vědom svých práv a povinností a chápe základní principy, na nichž stojí zákony a společenské normy.

Formy: Frontální a Individuální výuka

Metody:

- Slovní (rozhovor)
- Aktivizační metody (pracovní list, video)

Pomůcky: Pracovní list, počítač, dataprojektor, powerpoint (prezentace), tabule, atlas světa

Obsah:

- Pojmy opěrné (žák je zná): konflikt, národ, enkláva, exkláva, etnická skupina, Arménie, Ázerbájdžán, Baku, Tbilisi
- Pojmy nové, které souvisí s učivem: OBSE, Stepanakert, Náhorní Karabach

Scénář hodiny:

Scénář aktivit	Časová náročnost	Činnost učitele	Činnost žáků
<i>Úvodní část</i>			
Organizační záležitosti	2 minuty	Učitel se pozdraví se studenty a zapíše, kdo chybí. Mimo jiné učitel nechá rozdat pracovní listy.	Studenti se pozdraví s učitelem a nahlásí mu, kdo chybí.
Téma hodiny	5 minut	Učitel krátce popíše cíl dnešní hodiny a uvede studenty velmi stručně do problematiky. Učitel zjistí znalosti žáku k danému tématu.	Studenti poslouchají, případně odpovídají na otázky.
Pracovní list (úkol č.1) Základní terminologie	5 minut	Učitel se ujistí, že žáci rozumí základním termínům, které se vztahují k látce. Po vypracování úkolu žáky učitel dále objasní dané pojmy a společně si vše zkontrolují.	Studenti samostatně vypracovávají první úkol v pracovním listu. Po vypracování spolupracují na kontrole úkolu.
Pracovní list (Úkol č. 2)	3 minuty	Učitel kontroluje práci studentů a následně promítne mapku na promítací plátno a ptá se žáků na správné odpovědi.	Studenti podle atlasu doplní státy, které jsou spojeny s daným tématem do úkolu č. 2 v pracovním listě. Následně žáci říkají správné odpovědi a kontrolují si svoje odpovědi.

<i>Hlavní část</i>			
Základní informace o Arménii, Ázerbájdžánu a NK	5 minut	Učitel přednese základní poznatky o Arménii a Ázerbájdžánu, které by studenti měli znát a doplní je o informace o NK.	Studenti naslouchají učiteli a následně pomocí jeho výkladu doplní úkol č. 3.
Výklad učitele	15 minut	Učitel stručně shrne historické souvislosti vypuknutí konfliktu. Podrobněji se věnuje průběhu konfliktu a jeho ukončení.	Studenti naslouchají učiteli a odpovídají na jeho dotazy.
Pracovní list (úkol č. 4)	5 minut	Jako kontrola pozornosti studentů při výkladu učitel studentům zadá úkol č. 4 a následně ho zkontroluje.	Studenti samostatně vypracovávají daný úkol, který si následně zkontrolují formou rozhovoru s učitelem.
Video + pracovní list (úkol č. 5)	15 minut	Učitel pustí video od úseku 22:10 do 25:20 min. na odkazu https://www.youtube.com/watch?v=m-gc1irv0XQ . V průběhu videa kontroluje práci žáků. Po skončení práce studentů si hromadě zkontrolují správné odpovědi.	Studenti samostatně vypracovávají úkol č. 5. + následná kontrola.
Pracovní list (úkol. č. 7)	3 minuty	Učitel zadá samostatně studentům vyplnit úkol č. 7. + kontrola.	Studenti samostatně vyplňují úkol. č. 7 + kontrola s učitelem
Výklad	10 minut	Průběh situace po uzavření příměří a možné definitivní ukončení konfliktu.	Studenti naslouchají učiteli a odpovídají na otázky učitele
Pracovní list (úkol. č 8)	10 minut	Učitel zadá žákům úkol v pracovním listu. Následně proběhne rozhovor, kdy učitel zjišťuje odpovědi studentů, které pak porovnává mezi sebou.	Žáci si z prezentace vyberou dvě možné řešení konfliktu. Potom zvolí jim nejbližší řešení, které by podle nich vyřešilo danou situaci. Student si svoji odpověď musí umět obhájit.
<i>Závěr</i>			
Sebehodnocení	2 minuty	Učitel ohodnotí práci žáků v hodině a zeptá se na názor žáků.	Žáci naslouchají učiteli a odpovídají na položené otázky.
Shrnutí + zadání domácího úkolu	10 minut	Na závěr hodiny učitel shrne celou problematiku a nechá si dostatek času na možné otázky. Na závěr zadaná domácí úkol z pracovního listu úkol č. 6.	Studenti naslouchají učiteli a mají prostor se ptát na otázky či vést diskuzi.

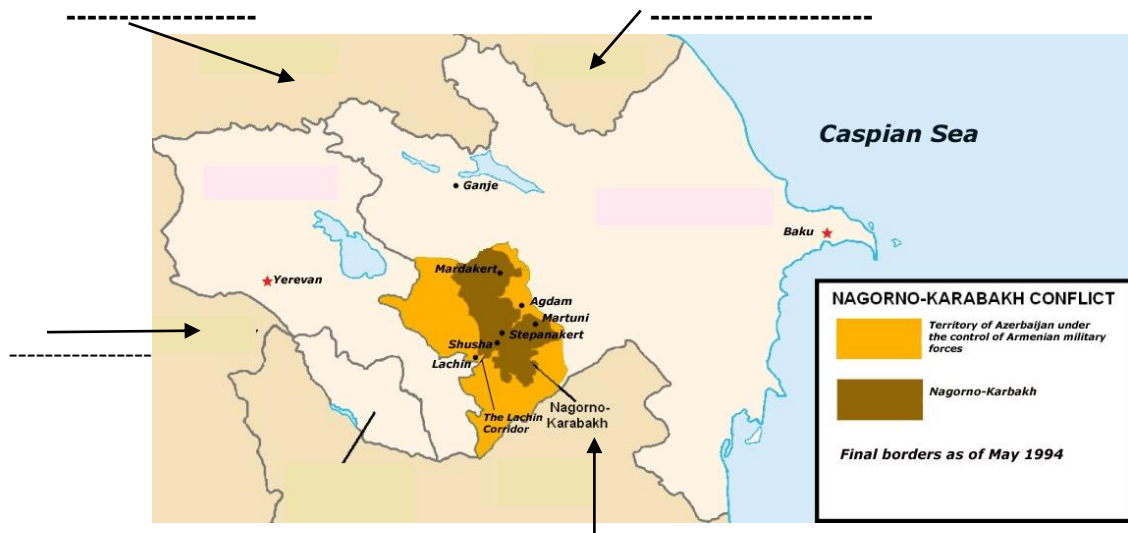
5.3.1.2 Pracovní list

Pracovní list - konflikt o Náhorní Karabach

1. Spoj pojmy a jejich charakteristiku:

Enkláva	Státy: Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán
Národ	Cizí území uvnitř jiného státu
Etnická skupina	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
Jižní Kavkaz	Společenství lidí, kteří se hlásí ke stejné národnosti
OBSE	„srážka s někým“ jedna ze stran vyhodnotí pravidla jako nespravedlivá
Konflikt	Skupina, která nedosáhla úrovně národa nebo nemá vlastní stát

2. Popiš všechny státy na mapě:



3. Doplň slova z krabičky do tabulky:

145 000, převážně Arméni, 87 000 km², dram, 10 milionů, Ázerbájdžánci, Arméni, manat, Baku, Jerevan, 30 000 km², 3 miliony, dram, 4400 km², Stepanakert

	Arménie	Ázerbájdžán	Náhorní Karabach
Rozloha			
Počet ob.			
Národnost			
Hlavní město			
Měna			

4. Napiš 3 důvody, které vedly k ozbrojenému konfliktu:

.....

.....

.....

.....

5. Podle videa zakroužkuj, která odpověď je pravdivá, a která nepravdivá.

Válka o Náhorní Karabach 1988-1994

1	Po okupaci Kavkazu Sovětským svazem byl Náhorní Karabach připojen pod Ázerbájdžán	Pravda	Nepravda
2	V roce 1988 vyhlásil parlament Náhorního Karabachu svoji nezávislost	Pravda	Nepravda
3	V Ázerbájdžánu proběhlo ničivé zemětřesení	Pravda	Nepravda
4	V první fázi ozbrojeného konfliktu vítězili Arméni	Pravda	Nepravda
5	V roce 1993 se situace změnila, protože Rusové přestali podporovat Arménii a Ázerbájdžánci začali vítězit	Pravda	Nepravda

6. Napiš minimálně 3 důsledky ozbrojeného konfliktu:

7. Zakroužkuj správnou odpověď:

A. Ozbrojený konflikt trval od roku 1998 do roku:

- a) 1993 b) 1994 c) 1995 d) 1998

B. Jaká je nejvýznamnější surovina Ázerbájdžánu:

- a) zlato b) ropa c) bauxit d) černé uhlí

C. Kdo je nynějším prezidentem Ázerbájdžánu:

- a) Serzh Sargsian b) Ilham Alijev c) Hejdar Alijev d) Bako Sahakian

D. Kterým státem je Náhorně-karabašská republika mezinárodně uznán:

- a) Ruskem b) Íránem c) Ázerbájdžánem d) Arménií

8. Podle prezentace vypiš aspoň 2 možné řešení konfliktu a vyber si jeden, který je podle tebe nejvhodnější a zdůvodni:

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat konflikt o Náhorní Karabach v kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů. Byly zde shrnuty důvody, průběh i důsledky tohoto konfliktu. Cíl práce byl naplněn ve stanoveném rozsahu. Potenciál k dalšímu zkoumání je zde zajisté velký.

Kvalifikační práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola - Teorie konfliktu - se zabývá teoretickým vymezením konfliktu a jeho fázemi. Dále vymezuje a rozlišuje pojmy etnická skupina, etnikum a etnicita. Definuje pojem národ a charakterizuje hlavní etnika konfliktu – Armény a Ázerbájdžánce. Druhá kapitola se věnuje policko-geografické charakteristice Náhorního Karabachu, Ázerbájdžánu a Arménie. Je zde popsáno území a socioekonomická charakteristika států s důrazem na administrativní členění a politický systém. Třetí kapitola pojednává o historických souvislostech, které vedly ke vzniku konfliktu. Zahrnutý je zde i historický vznik Arménů a Ázerbájdžánců. Čtvrtá kapitola se věnuje podrobnému popisu průběhu konfliktu a následně prezentuje možné modely řešení definitivního ukončení sporu. V rámci jedné podkapitoly jsou zde zmíněny čtyři velmoci, které mají na danou problematiku největší vliv, a je zde uveden jejich postoj ke konfliktu. Pátá kapitola - Současný vývoj - shrnuje události, které proběhly v 21. století a nastiňuje důsledky konfliktu na místní obyvatele. Tato kapitola obsahuje i možný budoucí vývoj vzhledem nám známým a dostupným informacím. Poslední, šestá kapitola, se zabývá pedagogikou aplikací toho tématu na základních školách a gymnáziích. Jsou zde zmíněné mezipředmětové vztahy a možné aplikace v průřezových tématech. V rámci společensko-vědního semináře na gymnáziu je v této kapitole vytvořen návrh hodiny na téma Náhorní Karabach.

Téma diplomové práce podněcuje k dalšímu bádání. Vzhledem k tomu, že uplynulo více jak dvacet let po uzavření příměří, může být tato práce přínosem pro budoucí vývoj sporného území Náhorního Karabachu. Z důsledků konfliktu, který stále ovlivňuje současnou společnost v celé oblasti Jižního Kavkazu, je těžké předpokládat, jestli někdy k vyřešení konfliktu dojde.

Seznam zkratek

ANH – Arménské národní hnutí

Arménská SSR – Arménská sovětská socialistická republika

Ázerbájdžánská SSR – Ázerbájdžánská sovětská socialistická republika

BTC – ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan

LFA – Lidová fronta Ázerbájdžánu

NK – Náhorní Karabach

NKAO – Náhorně karabašská autonomní oblast

NKR – Náhorně-karabašská republika

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

RVP – Rámcový vzdělávací program

SOCAR – Státní ropná společnost republiky Ázerbájdžánu

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – Spojené státy americké

VK – arménský výbor pro Karabach

Prameny a literatura

Atlas světa: s obrazovým lexikonem. Ostfildern: Falk Verlag,. 1 atlas (144 s.). Marco Polo. 2007. ISBN 978-3-8297-6390-5.

BAAR, Vladimír: *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Vyd. 2. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. 415 s. ISBN 80-86101-66-5.

BELL, Andrew. *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster.* Vyd. 1. Praha: Práh, 2003. 327 s. ISBN 80-7252-070-9.DE

WAAL, Thomas de: *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2012. 345 s. XXI. století; sv. 17. ISBN 978-80-200-2072-7.

HODAČ, Jan a STREJČEK, Petr: *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 317 s. Monografie; sv. č. 21. ISBN 978-80-210-4721-1.

KOPEČEK, Vincenc: *Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem.* Praha. European Science and Art Publishing, 2012. 134 s. ISBN 978-80-87504-18-5

PETRUSEK, Miloslav, Alena VODÁKOVÁ a Hana MAŘÍKOVÁ: *Velký sociologický slovník.* Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 8071843113.

ROMANCOV, Michael a kol.: *Jižní Kavkaz v bezpečnostní perspektivě.* 1. vyd. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. 179 s. ISBN 978-80-86855-90-5.

SIGOV, Jurij Igorevi: *Ázerbájdžán: Mezi Západem a Východem.* Praha: Academia, 2012. 190 s., ISBN 978-80-87148-22-8.

ŠMÍD Tomáš a VAŽURA Vladimír: *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru.* 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 9788073251260.

TESAŘ, Filip: *Etnické konflikty.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

WAISOVÁ, Šárka: *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 206 s. Politologie. ISBN 80-7178-390-0.

ZNEBEJÁNEK, František: *Mezi konfliktem a kooperací: jednotná teorie konfliktu a kooperace.* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2013.167 s. Studie; sv. 95. ISBN 978-80-7419-154-1.

ZNEBEJÁNEK, František: *Sociologie konfliktu.* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. 172 s. Základy sociologie; sv. 12. ISBN 978-80-7419-177-0.

Elektronické zdroje

ANDRŠ, Vojtěch: *Konflikt v Náhorním Karabachu a vliv rusko-turecké krize* [online] [2016-03-21] Evropský bezpečnostní žurnál [cit. 2017-03-31] Dostupné z: <http://www.esjnews.com/cs/konflikt-nahornim-karabachu-vliv-rusko-turecke-krize>

Armenian Travel Bureau: *Inbound travel to the Republic of Armenia*. Regions. [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.atb.am/en/armenia/regions/>

AŠENBRYL David: *Arméni, národ podobným židům*. Český rozhlas. [online] [2013-02-28] [cit. 2017-02-15] Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/zprava/armeni-narod-podobny-zidum--362076>

Central Intelligence Agency: *CIA.gov: The World Factbook* [online]. [2016-12-20] [cit. 2016-12-26].TheWorldFactbook: Armenia . Dostupné z: <://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

Central Intelligence Agency: *CIA.gov: The World Factbook* [online]. [2016-12-21] [cit. 2016-12-26].TheWorldFactbook: Azerbaijan. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>

President of the Artsakh republic: *Constitution of The Nagorno Karabakh Republic* [online][cit. 2017-02-27]. Dostupné z: http://www.president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf

Česká televize : *Vůdce Ázerbájdžánu udělal z manželky svou první viceprezidentku*[online]. [2017-02-21] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2041142-vudce-azerbajdzanu-udelal-z-manzelky-svou-prvni-viceprezidentku>

Česká televize: *Náhorní Karabach schválil novou ústavu i název Arcach*. [online]. [2017-02-22] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2041950-nahorni-karabach-schvalil-novou-ustavu-i-nazev-arcach>

DITRYCH, Ondřej: *Náhorní Karabach a řešení mezinárodních konfliktů podle realistické tradice*[online] [cit. 2017-03-31] In. Mezinárodní vztahy. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/236>

Encyclopedia Britannica: *Region Azerbaijan: Nagorno-Karabakh* [online] [2013-04-25] [cit. 2016-12-30] Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Nagorno-Karabakh>

EuroZprávy.cz: *Arménie schválila ústavní reformu, země přejde k parlamentarismu*. [online]. Eurozprávy.cz[2015-12-07] [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/139196-armeni-schvalili-ustavni-reformu-zeme-prejde-k-parlamentarismu/>

Globalsecurity.org: *Nagorno-Karabakh* [online].[cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh.htm>

Government of Nagorno Karabakh republic: *Government of NKR* [online][cit. 2016-12-30]. Stepanakert. Dostupné z: <http://www.gov.nkr.am/en/>

GRONO, Magdalena: *Looming Dangers One Year after Nagorno-Karabakh Escalation* [online]. [2017-03-31] International Crisis group [cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/nagorno-karabakh-azerbaijan/looming-dangers-one-year-after-nagorno-karabakh-escalation>

INTERNATIONAL CRISIS GROUP: *Nagorno-karabakh: New opening, or more peril* [online]. [2016-07-04] [cit. 2017-04-07]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/azerbaijan/nagorno-karabakh-new-opening-or-more-peril>

KOLEJKA, Jaromír: *Jak se žije v Náhorním Karabachu: geografie frontové země* [online]. [cit. 2017-04-02]. In Geografické rozhledy. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2008/04/30-31.pdf>

KOPEČEK, Vincent: *Formální a neformální politické struktury v zemích Jižního Kavkazu* [online]. In. Politologická revue 2. [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: https://www.academia.edu/16813623/Form%C3%A1ln%C3%AD_a_neform%C3%A1ln%C3%AD_politick%C3%A9_struktury_v_zem%C3%ADch_Ji%C5%BEEn%C3%ADho_Kavkazu

KOPEČEK, Vincent: *Občanská společnost a řešení karabašského konfliktu* [online] [2007-12-20] In. Mezinárodní politika [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/dokumenty/napsalionas/odb-20071220-1227.pdf>

Ministry of foreign Affairs of the Republic of Armenia: *Travel to Armenia: Overview* [online]. [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: <http://www.mfa.am/en/armenia-overview/>

Nagorno-Karabakh Republic ministry of foreign affairs: *Nagorno-Karabakh republic* [online] [2016-12-28] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: <http://www.nkr.am/en/>

Nakhchivan.az: *Nakhchivan autonomous republic* [online]. [cit. 2017-01-10]. Cities and regions. Dostupné z: <http://www.nakhchivan.az/portal-en/index-22.htm>

Office of the Nagorno Karabakh republic: *Washington DC. Country profile* [online] [cit. 2016-12-28] Dostupné z: http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml

POLÍVKA, Martin : *Konec sporu o Náhorní Karabach se přiblížil, tvrdí jednatelé* [online]. Idnes.cz. [2009-11-22] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/konec-sporu-o-nahorni-karabach-se-priblizil-tvr-di-jednatele-p48-/zahranicni.aspx?c=A091122_205431_zahranicni_vel

President of the Artsakh Republic: *President* [online] [2017-03-27] [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.president.nkr.am/en/president/>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/159_ISBN_978-80-87000-11-3

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

SOULEIMANOV, Emil: *Konflikt v Náhorním Karabachu*. [online] In: *Studia territorialia : Rusko a jeho sousedé. Sborník prací katedry ruských a východoevropských studií*, Praha [cit. 2017-03-27].:Karolinum7,č.10,Dostupné z: <http://stuter.fsv.cuni.cz/index.php/stuter/article/viewFile/235/194>

The European Azerbaijan Society: Karabakh: Through history and facts. [online][cit. 2016-12-30]. Geography. Dostupné z: <http://www.karabakh.co.uk/geography.html>

ZACHA, Ondřej: *Za krizí v Náhorním Karabachu stojí dlouhodobé selhávání* [online]. Security outlines. [2016-04-12] [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/za-krizi-v-nahornim-karabachu-stoji-dlouhodobě-selhavani/>

Zastupitelský úřad ČR v Jerevanu: BusinessInfo.cz: *Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. Praha. CzechTrade, 2016 [cit. 2016-12-27]. Armenie: Základní informace o teritoriu. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/bosna-a-hercegovina-zakladni-informace-o-teritoriu-19279.html>

Přílohy



Obr.1 *Vlajka Náhorně-karabašské republiky*

Zdroj: Globalsecurity (2017)

<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/nagorno-karabakh.htm>



Obr. 2 *Poloha Náhorniho Karabachu a okupované území Ázerbájdžánu Armény*

Zdroj: OrientalReview.org (2017)

<http://orientalreview.org/wp-content/uploads/2014/08/karabagh-map.jpg>



Obr. 4 Vlajka Ázerbájdžánu

Zdroj: CIA (2017)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>



Obr. 4 Poloha Ázerbájdžánu

Zdoj: CIE (2017)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>



Obr. 5 *Vlajka Arménie*

Zdroj: CIE (2017)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>



Obr. 6 *Poloha Arménie*

Zdroj: CIA (2017)

Zdroj: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>

Anotace

Jméno a příjmení:	Pavčina Hanslíková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Konflikt o Náhorní-Karabach v kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů
Název v angličtině:	The conflict over Nagorno-Karabakh in the context of the Armenian-Azerbaijani relations
Anotace práce:	Práce se věnuje konfliktu o Náhorní Karabachu v kontextu arménsko-ázerbájdžánských vztahů. Pozornost je věnována důvodům, průběhu a důsledkům konfliktu. Je zde nastíněna politicko-geografické charakteristice Náhorního Karabachu, Arménie a Ázerbájdžánu. Součástí práce je i pedagogická aplikace a návrh hodiny.
Klíčová slova:	Konflikt, etnický konflikt, národ, Arméni, Ázerbájdžánci, modely řešení, Sovětský svaz, Náhorní-Karabach
Anotace v angličtině:	The dissertation deals with the conflict over Nagorno-Karabakh in the context of Armenian-Azerbaijani relations. Attention is paid to the reasons, course and consequences of the conflict. There outlined political-geographical characteristics of Nagorno-Karabakh, Armenia and Azerbaijan. The work also includes a pedagogical application and draft clock.
Klíčová slova v angličtině:	Conflict, ethnic conflict, nation, Armenians, Azeris, model solutions, the Soviet Union, Nagorno-Karabakh
Přílohy vázané v práci:	6 příloh
Rozsah práce:	84
Jazyk práce:	čeština